קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס׳ 5

חודש אדר תשפ"ג

הלכות טבילת כלים סימן קכ

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן קכ

סעיף א

מקור הדין של טבילת כלים הניקחים מן הנכרי מובא במשנה ובגמרא עבודה זרה [דף עה:], ומבואר שם דאפילו כלים שאין בהם בליעת איסור כלל כגון שתשמישם בצונן, או כלים שהיתה בהם בליעת איסור והוכשרו מן האיסור ע"י ליבון או הגעלה, צריכים טבילה, וה"ה כלים חדשים שלא נשתמשו בהם כלל.[1]

ובגמרא הביאו מקור מהתורה לטבילה זו מפרשת מטות בענין כלי מדין שנאמר וטהר, ועוד נאמר אך במי נדה יתחטא. ובירושלמי אמרו בטעם הטבילה לפי שיצאו הכלים מטומאת הגויים לטהרה.

ובספר איסור והיתר [כלל נח סעיף עו] כתב שטבילה זו דומה לטבילת גר, דכמו שנכרי מתגייר בטבילה כן כלי נכרים הבאים לקדושת ישראל טעונים טבילה.[2]

<u>המקור לחיוב טבילה</u>

הראשונים נחלקו בעיקר חיוב הטבילה אם הוא מן התורה או שאינו אלא מדרבנן, ודרשות הפסוקים אינם אלא אסמכתא:

א. דעת רש"י [ע"ז דף עה: ד"ה זוזא] והרשב"א והרא"ה [תורת הבית בית ד שער ד] והריטב"א בשם התום' והרמב"ן, דחיוב הטבילה הוא מן התורה. וכן כתב התה"ד [סי' רנז], עיי"ש שכתב דמטעם זה אין קטן נאמן על הטבילה.

ב. הרמב"ם [פי"ז מאכלות אסורות ה"ה] כתב שטבילה זו היא מדברי סופרים, והפסוקים שהביאו בגמ' אינם אלא רמז.[3] ונקטו הרשב"א [תורת הבית] והר"ן והכ"מ שאכן כוונת הרמב"ם שכל עיקר חיוב הטבילה אינו אלא מדרבנן. וכן דעת התום' רי"ד בסוגיא דע"ז [שם], וכן דן לומר הרמב"ן על התורה.[4]

<u>להלכה</u>: השו"ע נקט [סעיף יד] שחיוב הטבילה מן התורה ואין קטן נאמן עליה.

<u>טבילת כלי זכוכית</u>

בגמ' אמרו דכלי זכוכית טעונים טבילה דהואיל וכי נשתברו יש להם תקנה לכך ככלי מתכת דמו. וכתב ר"ת בספר הישר וכן בספר קרית ספר, שאין חיובו אלא מדרבנן, וכ"כ בשו"ת פנים מאירות [ח"ב סי' צז], וכן כתב הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז סוס"ק ו] והשאגת אריה [סי' נו], והובאו דבריהם בהגהת רע"א [על סעיף יד] ובפת"ש [ס"ק יד].

ביאורים והערות

1. ואפילו כלים שעשאן ישראל, אם קנאם גוי ממנו נתחייבו בטבילה אם חזר ישראל וקנאם מן הגוי.

2. וכתב הרש"ר הירש בפירושו לפרשת מטות שהתורה חייבה בטבילה זו רק כלי סעודה, כדי להורות שאצל ישראל האכילה צריכה להיות מקודשת, משא"כ הנכרים המופקעים מקדושת אכילה.

3. ובשו"ת הרשב"א [ח"ג סי' רנה ורנז] כתב בשם הרמב"ם שטבילה זו מן התורה, אמנם אפשר דט"ס הוא וצ"ל הרמב"ן, דכן כתב הרשב"א [בחידושי ע"ז] בשם הרמב"ן.

4. וז"ל הרמב"ן עה"ת [במדבר פרק לא פסוק כג] ולבי מהרהר עוד לומר שהטבילה הזו מדבריהם והמקרא אסמכתא עשו אותו וכו', וזה צריך תלמוד.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>איסור ההשתמשות בכלי שאינו מבול</u>

כתב הביה"ל [סי' שכג ס"ז ד"ה מותר] דאף להסוברים שחיוב טבילת כלים הוא מן התורה, מ"מ איסור ההשתמשות בכלי בלי טבילה אינו אלא מדרבנן, וכבר כתב כן גם הישועות יעקב [כאן] והאריך בזה. [ומטעם זה כתב הבה"ל לבאר את דעת המתירים לטבול כלים חדשים בשבת, משום שאין לגזור בהם שמא ישהה אותו בביתו ויבוא לידי תקלה כשישתמש בהן, דאף אם יטעה וישתמש בהם באופן חד פעמי, אינו אלא מדרבנן].[5]

ובפמ"ג [או"ח סי' תפו במ"ז ס"ק א] מוכח שאיסור ההשתמשות הוא מן התורה, עיי"ש שדן במי שיש לו רק כוס שאינה טבולה אם מותר לשתות בה ד' כוסות, וכתב דבכלי זכוכית שחיובו דרבנן יש לדון דאתי עשה דרבנן ודחי איסור דרבנן [ואח"כ דן שמא לא חשיב בעידנא], משא"כ בכוס מתכת. ומבואר דס"ל שגם השתמשות חד פעמית אסורה מהתורה, וכן מוכח גם בשאגת אריה [סי כו עיי"ש שהאריך בענין טבילת כלים בשבת, ומשמע שנקט שאיסור ההשתמשות הוא מן התורה].

<u>כלי חרס מצופים במתכת</u>

בגמ' [דף עה:] פסקו להלכה דכלי קוניא חייבים בטבילה, ופירש"י שהן כלי חרס המצופים במתכת, ונחלקו הראשונים בדין זה:

א. תוס' [ד"ה והלכתא] כתבו דדוקא במצופים מבפנים חייבין בטבילה, אך אם מבפנים אין מתכת נמצא שאין המתכת משמשת לאוכל ולא חשיב כלי סעודה. ומשמע דמצופין מבפנים חייבין טבילה בברכה אף שאינם מצופין מבחוץ.

ב. והמרדכי בשם הראבי"ה כתב דבין מצופין מבפנים ולא מבחוץ ובין מבחוץ ולא מבפנים טעונים טבילה, אמנם הורה הר"פ להטבילן בלי ברכה.[6]

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כתוס' והרא"ש, דבמצופין רק מבפנים טובל בברכה, ובמצופין רק מבחוץ פטור ממטבילה, והרמ"א הביא דיש חולקין ומצריכין טבילה בלא ברכה למצופין מבחוץ.

וכתבו הפר"ח והדגמ"ר שהרמ"א פסק כראבי"ה ור"פ דפליגי על השו"ע בתרתי, דבמצופין מבפנים ולא מבחוץ אינו מברך [ודלא כתוס' שכתבו דמברך], ובמצופין מבחוץ ולא מבפנים טובל בלי ברכה [ודלא כתוס' שפטרו מטבילה].

אמנם במצופין מבפנים ומבחוץ מסכימים כו"ע דטובל בברכה, דהא מפורש בגמ' דכלים מצופים במתכת חייבין.

וכתב רע"א בשם הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק לא סוד"ה כלי חרס] די"ל דהחיוב הוא רק במצופין ממש באבר, אבל מה שנקרא גלוזירט [זיגוג] טובל בלי ברכה, [והיינו שהצפוי דק מאוד ואינו אלא כצבע בעלמא כמבואר במג"א (סי' תנא ס"ק מה), ולא מיקרי משום כך כלי מתכת].

עיין רע"א שכתב דכלים שהוטבלו ואח"כ ציפו אותם באבר צריכים טבילה שנית, [ומיירי בכלי מתכת שהוטבלו ואח"כ ציפו אותם, דהוו מעתה ככלים חדשים ובעי טבילה], וציין לדברי המג"א [סי' תנא ס"ק כז]. והנה במג"א לא כתב מפורש דצריכין טבילה, דעיקר הנידון בו הוא בדין הגעלת כלים של כלי ישן שציפהו, דס"ל דעצם פעולת הציפוי פוטרתם מהגעלה, והביא דכן כתב הרא"ש בתשובה דא"צ להגעילם, ואחד מטעמי הפטור הוא משום דמכח הציפוי ה"ז ככלים חדשים. ואח"כ ציין המג"א

ביאורים והערות

5. וכן נקט בפשיטות הגרש"ז אויערבאך במעדני ארץ [שביעית סי' טז סוס"ק י] דאיסור ההשתמשות אינו אלא מדרבנן.

6. והיינו דהר"פ חושש שמא לא חייבו חכמים ברכה אלא במצופין מבפנים ומבחוץ, וכך הביא גם הר"ן [דף לט:] בשם איכא מ"ד.

ליו"ד [סי' קכ], והבין רע"א בדבריו דס"ל להמג"א דכשם שכלי חרס מצופים מקבל שם כלי מתכת, כן כלי מתכת שעשה לו ציפוי הוי ככלי חדש ולא מהניא לו הטבילה שטבל קודם לכן.

כלי מתכת מצופין חרס, אמייל

כתב בשו"ת מהרש"ם [ח"ג סי' כ] דכלי מתכת המצופים חרס יש להסתפק בדינם, דאם הציפוי נועד רק לנוי נשאר בהם דין כלי מתכת וחייבים בטבילה, אמנם אם הציפוי נועד גם לעצם הכלי שלא יקבל חלודה, הרי דינו ככלי חרס, ולכן הורה לטובלן בלי ברכה. ועיין בספר טבילת כלים [פרק יא הערה ו] דכן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

כלים העשויים מחומרים שונים

מתכות שאינן כתובות בפרשת כלי מדין

בפרשת כלי מדין כתובים שש סוגי מתכות [זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת], ולא נתפרש דין שאר מתכות, ומסתימת השו"ע משמע דכל כלי מתכות שוין, וכן כתב בספר תפארת ישראל [בהקדמה לסדר טהרות הנקראת בשם יבקש דעת סעיף מד] דכל הנרקע ריקועי פחים ה"ז בכלל מתכת וחייב מן התורה, וכן כתב בערוך השלחן [סעיף כג].

ובתשובת אג"מ [יו"ד ח"ב סי' קסד] נטה לומר דשש המתכות הנזכרות בפסוק הן בדוקא, ואין שאר מתכות בכלל. [ואמנם בתשובה הנ"ל לא עסק בדיני טבילת כלים אלא בנידון אלו מתכות מקבלות טומאה, ונטה לומר כנ"ל דרק שש מתכות הנ"ל מקבלות טומאה, אך מסתבר דה"ה לענין טבילת כלים לא יחייב בשאר מתכות טבילה מן התורה.][7]

גם בתשובת הגר"י קמינצקי זצ"ל [בספר טבילת כלים עמ' רמג] נקט דדוקא שש מתכות הנ"ל מחוייבות בטבילה מן התורה.

כלי פלסטיק

האחרונים דנו בכלי פלסטיק אם צריכין טבילה. שורש הספק הוא האם לדמותם לכלי זכוכית שתיקנו בהם חכמים טבילה הואיל ואם נשתברו יש להם תקנה, או די"ל דכיון שבזמן שנתקנה התקנה דכלי זכוכית לא היו כלי פלסטיק בעולם, לא נכללו בגזירה ואין לנו לחדש בהם גזירה.

ובשם החזו"א מוסרים שפטר מטבילה [ספר טבילת כלים פרק יא הערה קטו], וכן הובא בשם הגר"מ פיינשטיין והגרי"א הענקין זצ"ל.

ובשו"ת מנחת יצחק [ח"ג סי' עו-עח] נקט להטבילם בלי ברכה, לחוש להסוברים דדמו לכלי זכוכית כיון דלכי נשתברו יש להן תקנה.

ההגדרה של כלי סעודה

בגמ' מצינו דוגמאות של כלי סעודה החייבים בטבילה בכלים שאוכלים בהם ובכלים שמבשלים או צולים בהם את האוכלין. ונחלקו הפוסקים בכלים המשמשים להנחת האוכלין בשלב מוקדם יותר, כגון בסכין של שחיטה, שלאחר השחיטה עדיין אין הבשר מוכן לאכילה והוא טעון בישול, אי מקרי כלי סעודה, ויבואר דין זה להלן [סעיף ה].

ביאורים והערות

7. ועיי"ש שנסתפק דאפשר דמדרבנן מיהא טעונים טבילה, ככלי זכוכית.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>כלי שמכנים בו את האוכלין לקיום</u>

עיין בהגהת רע"א שהביא מספר כנסת הגדולה [הגהת ב"י אות יח] שחקר בחביות גדולות העשויות לאחסן בהן את היין, באיזה מקוה יטבלו אותן. והביא בשם אחד מהאחרונים שכתב דאין חביות אלו בגדר כלי סעודה, כיון שאינן משמשות לסעודה אלא לאחסון היין. אמנם בספר איסור והיתר [כלל נח דין פח] הצריך טבילה בכלים כאלו. [ודן הכנה"ג לומר שמא לא הצריך האו"ה טבילה אלא בכלים הטעונים טבילה מדין ודאי, כגון חביות של מתכת או של חרס מצופה מתכת מבפנים ומבחוץ, ולא במצופה רק מבפנים].

וע"ע בהגהת יד אפרים שהביא משו"ת בית יהודה [סי' נב] שדן לגבי בקבוקי זכוכית גדולים מכוסים בסיב, דכיון שאין שותין מהן ולא מבשלים בהם לא חשיבי כלי סעודה ודמי לחביות שמכנסין לקיום. אמנם הביא מספר או"ה שחייב בזה טבילה, וסיים דמ"מ עמא דבר שא"צ טבילה.

וע"ע בתשובת שב יעקב [ח"א סעיף לא הובאה בפתחי תשובה ס"ק ו] דכלים הקבועים בתנור ונותנים בתוכם מים והם מתחממים ונוטלין מהם ללוש הפת לא מיקרו כלי סעודה, ולכן א"צ טבילה. [ולכאורה סובר דקיל טפי מסכין של שחיטה, דהכנת המים לערבן בעיסה לא חשיבא כלל, דהא בסכין כתב הרמ"א דטוב לטובלן בלי ברכה].

לענין כלי הראוי להיות כלי סעודה אך משתמשין בו שלא לצורך אוכלין כלל, כגון סכין העשוי לחיתוך קלפים, עיין להלן [סעיף ח].

לענין כלי שרוב תשמישו אינו לסעודה ורק מיעוט תשמישו לסעודה, עיין להלן [שם סעיף ח].

<u>קנה מגוי כלים שלא שימשו אצלו לסעודה</u>

כתב בשו"ת אבני נזר [יו"ד סי' קו ס"ק ב] דאם היה לגוי סכין ששימשה אותו לחיתוך קלפים וקנאה ישראל ממנו לצרכי סעודה, חייב הישראל לטובלה, ולא אמרינן דכיון שלא היה כלי זה בגדר כלי סעודה אצל הגוי לא חלה בו טומאת הגוי ולא יצטרך טבילה, אלא אפילו הכי חייב בטבילה.[8]

כתב הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ו] אם קנה ישראל טס מגוי והוא מייעדו להשתמש בו לאכול עליו, ה"ז חייב בטבילה אף שאצל הגוי לא היה זה בגדר כלי כלל.

<u>כלים גדולים הנעשים להתחבר לקרקע</u>

האחרונים נחלקו בכלים גדולים שנעשו ע"מ לחברם לקרקע אם צריכים טבילה:

א. בשו"ת שב יעקב [ח"א סימן לא] דן בקדירות נחושת שקובעין בתנור, והביא שהמנהג היה שלא לטובלן ונתן בזה שני טעמים, והאחד מהם הוא דכיון שנעשו מתחילה ע"מ להתחבר לקרקע ומטעם זה אינם מקבלים טומאה, ה"ה דאין בהם טומאה זו של כלי נכרים. ובהגהת יד אפרים [על סעיף ה] הביא את דבריו וכתב דמטעם זה אין נוהגין לטבול יורות גדולות של נחושת שקובעין בבית מרזח, כי עיקר תשמישן במחובר לקרקע.

ביאורים והערות

8. האבנ"ז למד זאת מדברי הב"י שנקט דכלים העומדים לסחורה אינם בגדר כלי סעודה, ודינם כסכין העומד לחיתוך קלפים, והרי פשוט שאם אומן גוי עשה כלים כאלו ומכרם לישראל, נתחייב הקונה בטבילה דכן משמע מהראשונים, ומבואר דלא אמרינן שלא חלה טומאת הגויים על כלי גוי שלא עמד לסעודה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. אמנם בדברי החכמת אדם [כלל עג סעיף יג] ובבינת אדם [אות סו] מבואר דס"ל דאין זה פוטר מטבילה.[9] וכן כתב בחידושי חתם סופר ובשו"ת מהר"י אסאד [סי' רטז].

ונפק"מ בזה למערכות קיטור שהן מחוברות לקרקע [וכמדומה שאין מקובל להגעילן], וצ"ע.

<u>קנה מנכרי כלי שבתוכו מאכל כגון צנצנת קפה</u>

האחרונים דנו בקונה מנכרי כלי שיש בתוכו דבר מאכל כגון צנצנת קפה נמס, האם חייב לרוקנו מתכולתו ולטובלו, או דכל זמן שרק נוטל מהכלי את תכולתו אינו נחשב כמשתמש בכלי וא"צ לטובלו, ורק לכשירוקן מהכלי את תכולתו ויבוא ליתן בו מעתה אוכלין, ייחשב כמשתמש בו ויתחייב טבילה.

וכתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין [קו"א ס"ק קלו] דבציור הנ"ל פטר מטבילה דאין זה נקרא שימוש, דאינו אלא שב ואל תעשה.[10] ובספר טבילת כלים [פ"ד הערה כ] הביא את דברי הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם החזו"א שהקונה מגוי קופסת שימורים שבתוכה אוכלין, א"צ לפותחה מיד ולרוקנה מתכולתה, אמנם אם פתחה, הורה החזו"א שצריך לרוקנה מהאוכל ולטובלה. ולכאורה מבואר שהחזו"א נקט דרק כל זמן שהקופסה סגורה לא מיקרי משתמש בכלי, או דלא מיקרי כלי סעודה אלא כלי אחסון המאכל, אך משעה שנפתחה ועומדת להוציא ממנה את האוכל, הרי היא בגדר כלי סעודה וגם חשיב משתמש בה, וזה דלא כדברי המהריל"ד הנ"ל.[11]

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין הוא במשנה [פ"ח מקואות מ"ה] דהאוחז באדם ובכלים ומטבילם הרי הם טמאים, דידו של האוחז חוצצת, ואמר ת"ק שאם הדיח ידיו במים טהורים, ור"ש אמר ירפה ידיו כדי שיבואו בהם המים, וקיי"ל כת"ק.

ונחלקו הראשונים בביאור משנה זו:

א. הרשב"א [תורת הבית בית ז שער ז] נקט דגם ת"ק מודה למה שאמר ר"ש שהרפיית היד מועילה, אלא שת"ק הוסיף שגם הדחת ידיו במים מהניא, ולמאי דקיי"ל כת"ק מועילות שתי העצות, וכך הביא הש"ך [סי' קצח ס"ק לה] בשם הבה"ג.

ב. הרמב"ם [פ"ב מקואות הי"א] נקט שת"ק חולק על ר"ש ואינו מתיר לסמוך על הרפיית היד, גזירה שמא לא ירפה ידו, ופסלו טבילתו אף דיעבד, ולמאי דקיי"ל כת"ק אין היתר אלא כשמדיח ידו, וכן כתב הרמב"ן [הלכות נדה פ"ט הט"ו] וכן דעת הרא"ה ורבינו ירוחם.

ביאורים והערות

9. עיי"ש בבינ"א שהאריך להביא סתירות בדין זה של כלים שנעשו לשמש עם הקרקע, ומסיק דנראה דאם הכלי נגמר קודם שנתחבר לקרקע הרי הוא מקבל טומאה אף אם נעשה מתחלתו להתחבר לקרקע, ורק אם לא נגמר להיות כלי עד שנתחבר לקרקע אמרינן דאינו מק"ט אם נעשה מתחילה ע"מ להתחבר לקרקע.

10. וכן כתב גם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר שש"כ [פ"ט הערה מד], וכ"כ גם בשו"ת חלקת יעקב [ח"ב סימן נז].

11. הוראה זו של החזו"א בענין קופסת שימורים מחודשת היא מטעם נוסף [מלבד סברת המהריל"ד הנ"ל], דכיון שהחזו"א עצמו [או"ח סי' נ"א סקי"א] כתב שגוף אטום מכל צד אינו כלי, א"כ נמצא שרק פתיחת הקופסא עושה אותה לכלי, ונמצא שישראל עשאה כלי ולמה חייבת היא בטבילה. ואולי י"ל דכשם שכתב הפמ"ג [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ו] דהקונה טס מן הגוי וייחדו הישראל לכלי חייב בטבילה אף שלא שימש הטס ככלי ביד הגוי, ה"ה וכ"ש בנידון זה שהקופסה שימשה אצל הגוי להחזקת האוכל, אף שלא היה עליה תורת כלי, מ"מ משעה שבאה ליד הישראל ועשאה כלי יתחייב, ויש לחלק דהכא מחוסרת הקופסא מעשה, וצ"ע.

קנין הלכה

מראי מקומות

והשו"ע [כאן וכן בסי' קצח סעיף כח] פסק כהרשב"א שגם הרפיית היד מועילה ולא גזרו בזה, וכן פסק הט"ז [ס"ק ד]. והש"ך [ס"ק ו] תמה על הב"י שלא הביא שיש מחלוקת על העיצה של הרפיית היד, וגם בסי' קצח [ס"ק לה] ציין הש"ך להב"ח שהחמיר כהרמב"ם, וסיים הש"ך שהבה"ג נקט כהרשב"א דמהני לטבול בהרפיית היד. ולא פירש הש"ך להדיא מה הוא נוקט לפסק הלכה, אך מסתבר שעכ"פ לכתחילה בודאי דעתו דאין לסמוך על הרפיית היד.[12]

<u>הפרדת היד מן האדם והכלי</u>

בש"ך [סי' קצח ס"ק לו] מבואר שאם מפריד ידיו לגמרי מן הטובל ה"ז מותר לכו"ע, ולא גזרו בזה שמא לא יפריד ידיו.

<u>הדחת היד במים</u>

במשנה מבואר שאם האוחז את האדם או את הכלי הדיח ידיו במים ה"ז מועיל. ונחלקו הפוסקים בדין זה:

א. מהשו"ע משמע שגם הדחת היד במים שאינם מי המקוה מהניא, וכן האריך לפסוק הט"ז [ס"ק ד], דלא בעינן דוקא מי המקוה אלא כל מים מועילים, דמתחברים הם למי המקוה והוי כהשקה, וגם מים אלו נחשבים מעתה כמי מקוה. [אמנם התנה הט"ז שלא יאחז ידו בכח, דאם יאחז בכח מהני רק מי מקוה, והיינו מי מקוה שלא נתלשו כלל].[13]

ב. הרמ"א כתב דרק אם הדיח ידו במי מקוה מהני, דס"ל דאם הדיח ידיו במים תלושים אין כאן השקה למי המקוה, כיון שאחיזת היד מפרידה בין מי המקוה למים שבידו. ועיין ש"ך [ס"ק ז] דמשמע שחשש לשיטת הרמ"א.[14]

<u>העולה מכל הנ"ל:</u>

<u>הרפיית היד [מכלי להדיחה במים]</u>

השו"ע והט"ז פסקו דמהני הרפיית היד אף לכתחילה, והיינו דכשאוחז ברפיון נכנסים מי המקוה בין ידו לבין הכלי. הב"ח החמיר אף בדיעבד, והש"ך הביא דבריו ומסתבר דמחמיר בזה עכ"פ לכתחלה, ולא נתפרש אם דעתו לחוש אף בדיעבד. ואם יפריד ידו לגמרי מן הכלי ה"ז מועיל לכו"ע כמבואר בש"ך [סי' קצח ס"ק לו].

ביאורים והערות

12. עיין פ"ת [ס"ק ה] שהביא מספר תפארת למשה שכתב ליישב קושיית הש"ך למה לא חששו לשיטת הרמב"ם וסיעתו שגזרו שמא לא ירפה ידיו, די"ל דלא גזרו אלא בטבילת כלים טמאים, שאם לא יטבלם כהוגן עלול להכשל ולאכול מאכלות אסורות כגון תרומה או קדשים שנטמאו, אך בטבילת כלי גויים אין המאכל נאסר דיעבד, ולכן י"ל דלא גזרו בו.

13. הט"ז סובר דכאשר המים שהדיח בהן ידיו תלושים ובעינן שיוכשרו ע"י השקה, בעינן חיבור טוב אל מי המקוה, וחיבור זה קיים כאשר אוחז את הכלי בצורה רפויה או אף בדיבוק בינוני, אבל כשאוחז בכח אין כאן חיבור שיועיל להשקה. [והגר"א (ס"ק ז) חולק בזה וסובר דבכל גווני יש כאן השקה, אף כשאוחז ידיו בכח]. משא"כ כשמדיח ידו במי מקוה ואינו מוציא ידו מן המים, בזה מהני אף כשאוחז בכח, דסו"ס יש מי מקוה בין ידו לבין האדם או הכלי הנטבלים, ואין האחיזה בכח עושה חציצה או מנתקת את המים האלה משאר מי המקוה.

14. הרמ"א למד דבריו מדברי המרדכי [ע"ז סי' תתס] שכתב שאם טובל כלי המונח בתוך דלי מלא מים תלושים אין זה מועיל, כיון שכובד הכלי המונח על שולי הכלי גורם לכך שאין השקה בין מי המקוה לבין המים שבין הכלי לבין הדלי. ולמד מזה הרמ"א דה"ה שאחיזת יד האדם באדם או בכלי גורמת לכך שלא תבא השקה. והט"ז מאריך לומר שרק אם אוחז בכח ה"ז גורם לכך שלא תהא השקה, וכמו שכובדו של כלי גורם לכך כמבואר במרדכי, אך אחיזה בדיבוק בינוני אינה דומה לכובדו של כלי ואינה גורעת בהשקה. והגר"א [ס"ק ז] חולק על המרדכי וסובר דבכל גוונא שיש מים בין היד לבין האדם הטובל או לבין הכלי, יש כאן השקה ואף כשאוחז בכח, וגם בטובל כלי בתוך כלי אין כובד הכלי גורע.

<u>הדחת היד במים תלושים</u>

להרמ"א לא מהני להדיח את היד במים תלושים ומשמע דהש"ך חשש לדבריו, ולהט"ז מהני כשאוחז בדיבוק בינוני ולא כשאוחז בכח, ולהגר"א מהני אף כשאוחז בכח.

<u>הדחת היד במי מקוה</u>

להדיח את היד במי המקוה מבלי להוציאה מן המים מהני לכו"ע.[15]

וכתב הלבוש דיכנים ידו האוחזת בכלי למקוה ויכנים גם ידו השנייה, ובתוך המים ימסור את הכלי מיד ליד, וזה מהני לכו"ע גם כשאוחז בכח, דכשעובר הכלי ליד השנייה כבר קדמו שם מי המקוה.

<u>סעיף ג</u>

ברכת טבילת כלים אינה מובאת בגמרא, וכתבה המרדכי [ע"ז סי' תתנט] בשם הרשב"ם.

בנוסח הברכה מצינו דעות שונות:

א. א]. השו"ע כתב לברך על טבילת כלי וכן כתבו הט"ז [ס"ק ה].
ב]. בספר איסור והיתר [כלל נח דין קג] ובב"ח ובש"ך [ס"ק ח] כתבו לברך על טבילת כלי מתכות.
והפר"ח נקט כהשו"ע אך הוסיף שאין זה לעיכובא, והיינו שגם לשיטתו אם בירך בנוסח של האו"ה יצא ידי חובה.
ועוד כתב הפר"ח דאפילו ברך על הטבילה גם יצא ידי חובתו.

ב. השו"ע כתב שבטובל כלי אחד מברך על טבילת כלי, ובטובל כמה כלים מברך על טבילת כלים.
ובספר כנסת הגדולה כתב דהמנהג פשוט לברך בכל גווני על טבילת כלים, וכן משמע בחכמת אדם, וכן כתב בערוך השלחן.

<u>אימתי מברך</u>

הפוסקים נקטו בפשטות שמברך קודם הטבילה,[16] ועיין בהגהת רע"א שהביא שהפמ"ג [או"ח סי' שכג א"א ס"ק יג] הניח בספק במי שלא בירך קודם הטבילה אם יכול לברך אחר הטבילה.

ביאורים והערות

15. עיין ש"ך [סי' קצח ס"ק לו] שהביא את מנהג הנשים כשהיו אוחזות בנשים אחרות להטבילן, היו מפרידות ידיהן לגמרי בשעת הטבילה. וכתב הש"ך להצדיק את המנהג: א) במשנה איתא רק לשון דיעבד ["אם הדיח ידיו"] ומאן לימא לן דשרי לכתחילה. ב) בטבילת נדה מצינו שהחמירו גם בדברים שלא מן הדין, ואין לבטל מה שנהגו. ולענין טבילת כלים לא הובא מנהג כזה כלל, ולא הובא הטעם הא' של הש"ך שהדחת היד מהניא רק בדיעבד, שלפי"ז רק בטבילת כלים יחמירו להפריד ידיו לגמרי מן הכלי.

16. בגמ' פסחים [דף ז:] איתא דכל הברכות מברך עובר לעשייתן חוץ מן הטבילה, משום שקודם הטבילה אכתי גברא לא חזי, ופירש"י דלענין טבילת בעל קרי אמרו שגברא לא חזי, ולכן תקנו שכל הטבילות מברכין אחר הטבילה, [ולא נתפרש ברש"י אי קאי גם על טבילת כלים או רק על טבילת אדם]. ובתוס' [שם ד"ה על] הובאו דברי הר"ח בשם גאון דרק בטבילת גר תקנו לברך אחר הטבילה, ומיהו אמר ר"י שאין לגעור בנשים המברכות אחר הטבילה. ובאו"ז [סי' רפט] הביא בשם רבינו שמואל שגם בטבילת כלים מברך לכתחילה אחר טבילת הכלי, והאו"ז חלק עליו וחילק בין טבילת גר לבין שאר טבילות, דרק טבילת גר אמרו שמברך אחר הטבילה משא"כ בשאר טבילות.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ד

מקור הדין שחצובה פטורה מטבילה הוא בסמ"ק [סי' קצט], והטעם משום שאין האוכל נוגע בה ולכן לא מיקרי כלי סעודה.[17]

וכתב באור זרוע [סי' רפט] והובא בהג"א [סימן לה] וברמ"א [להלן סעיף ה] דכיסוי הקדירה נחשב כלי סעודה וטעון טבילה משום שהוא מסייע בבישול ולא דמי כלל לחצובה. [ויש להוסיף דהכיסוי בולע מהתבשיל שבקדירה משום שההבל והרתיחות עולים עד הכיסוי].[18]

סעיף ה

הפוסקים נחלקו בסכין של שחיטה אם צריכה טבילה:

א. המרדכי [חולין סי' תקעז] פטר מטבילה, וטעמו משום שאין זה בגדר כלי סעודה, דס"ל דכלי הנוגע באוכל בזמן שהאוכל אינו ראוי בלי תיקון לא מיקרי כלי סעודה, והכא הבשר טעון עדיין בישול או צלייה.[19]

ב. בהגהת איסור והיתר [על האו"ה כלל נח דין פד], וכן בתשב"ץ קטן [סי' שכו] הביאו דהמהר"ש היה טובל סכין של שחיטה בברכה, וכן נהג המהר"ם. אמנם כתב בהגהת או"ה דטוב לאכול בו מתחילה קודם שטובלן, והביאו הד"מ [ס"ק ד], והטעם כדי שיקרא בזה שם כלי סעודה.

ונחלקו הפוסקים בביאור שיטה זו של המהר"ש והמהר"ם:

א. בהגהת או"ה נתבאר שדינו של המהר"ש והמהר"ם נאמר רק בכלים שראויים לאכול בהם, וכך נקט הש"ך [ס"ק יא], אבל בכלים שאינם ראויים לאכול בהם לא חייבו טבילה.[20]

ב. הגר"א [ס"ק יד] כתב דהמהר"ש חלק על עיקר סברת המרדכי, אלא סובר דאף כשהאוכל צריך תיקון, מ"מ מיקרי כלי סעודה.[21]

ביאורים והערות

17. והגר"א [ס"ק י] הביא את דברי הרשב"א שכתב דעיקר הא דאמרינן בגמ' דכלי סעודה אמורים בפרשה, הוא משום שהתורה הצריכה בפרשה זו ליבון והגעלה ורק כלי סעודה בולעים. ומעתה כתב הגר"א חצובה פטורה מטבילה כיון שאינה בולעת מהתבשיל שבקדירה, דהקדירה והחצובה הוו כשתי קדירות הנוגעות זו בזו שנתבאר [בסי' צב ס"ח] שאינן בולעות זו מזו, וא"כ אין החצובה נחשבת כלי סעודה לפי שאינה בולעת מהאוכלין בזמן הבישול. [והוסיף הגר"א דמה שמצינו בשו"ע (או"ח סי' תנא ס"ד) דחצובה צריכה ליבון, חומרא בעלמא היא מפני שפעמים נשפכת עיסה עליה].

18. והורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [מובא בספר טבילת כלים פרק א הערה ז] דכלי שדרך תשמישו שפורסים עליו איזו מפית או נייר ועליהם מניחים את האוכל חייב בטבילה, שאין זה נחשב הפסק בין האוכל ובין הכלי, אבל כלי שתשמישו ע"י שהאוכל מונח בו בתוך שקית, כגון כלי להחזקת חלב, שהחלב מונח בתוך שקית ניילון הנתונה בתוך הכלי, פטור מטבילה, דבכה"ג אמרינן שהאוכל מונח בשקית, והכלי החיצון אינו נוגע ישירות באוכל והוי כחצובה ופטור.

19. המרדכי הוסיף בתוך דבריו דגם אין הסכין ראוייה כעת לאכול בה שהרי אם ירצה לאכול בה טעונה הדחה. ומשמע שאם היתה ראוייה לאכול בלי הדחה היתה חייבת בטבילה, וזה לכאורה כסברת הגהת האו"ה והש"ך שיובאו להלן. [וקצ"ע דאטו משום שטעונה הדחה לא מיקרי סכין ראוייה לאכילה]. ובעיקר ההגדרה מה מיקרי מחוסרי תיקון, עיין בינת אדם [אות סו] שדן ביורות שמבשלין בהן שכר, וכתב בסוף דבריו דאפשר כיון שהשכר אינו ראוי לשתייה כלל עד שמסננים אותו לכן לא מיקרי כלי סעודה, אך סיים דאכתי צ"ע דגם בסכין של שחיטה החמיר הרמ"א לטובלו בלי ברכה ולמה יורות אלו יפטרו.

20. והיינו שגם המהר"ש והמהר"ם הסכימו לעיקר הסברא שכלי הנוגע באוכל ואינו מוכן וצריך תיקון לא מיקרי כלי סעודה, ורק כשמצטרפת האפשרות לאכול בכלי חייבו בטבילה.

21. וכתב הגר"א לחלוק על סברת הגהת האו"ה והש"ך דמה בכך שהכלי ראוי לאכול בו, הא בטבילת כלים לא אזלינן בתר הראוי אלא בתר התשמיש. [ועוד הקשה הש"ך דהא אין דרך בני אדם לאכול כלל בסכין שחיטה דקפדי עלה, כמבואר במס' שבת (דף קכג:), ומטעם

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>להלכה</u>: כתב השו"ע דסכין שחיטה פטור מטבילה, והרמ"א חשש לדעת המהר"ש והמהר"ם, וכתב דטוב לטובלו בלי ברכה.

<u>ברזלים שמתקנים בהן המצות</u>

כתב הרמ"א שברזלים שמתקנים בהן המצות [כתב החק יעקב (או"ח סי' תם ס"ק יב) דהוא כלי כעין מסרק שמתקנים בו המצה] אינם צריכים טבילה. ומשמע שנקט כהגהת או"ה [הנ"ל] דרק בסכין של שחיטה החמירו המהר"ש והמהר"ם משום דחזו להשתמש בהן, משא"כ הנך ברזלים.

והט"ז [ס"ק ז] והגר"א [ס"ק יד] כתבו שדין הברזלים האלו כדין סכין של שחיטה, וה"ז תלוי במחלוקת הפוסקים.

<u>להלכה</u>: כתבו הפר"ח והחק יעקב דטוב לחוש להט"ז ולטבול בלי ברכה, אך בשעת הדחק אפשר להקל כהש"ך, והחכמת אדם [כלל עג ס"ט] פסק כהש"ך.

<u>ההשוואה בין טבילת כלי סעודה לדיני משכון בכלים שעושין בהן אוכל</u>

בגמ' [ב"מ דף קטו:-קטז.] מובא הדין שאסור למלוה לחבול [פי' לקחת כמשכון] כלים שעושין בהן אוכל נפש. ונחלקו הפוסקים אם יש מקום ללמוד גדרי כלי סעודה לענין טבילת כלים מהדינים הנ"ל של לקיחת משכון. הב"ח השוה את הדינים ולכן כתב דמספריים שמנקבים בהן את הירק טעונים טבילה, אמנם הט"ז [ס"ק נ] כתב שאין להשוות את דיני טבילת כלים לדיני משכון, שהרי סכינא דאשכבתא [סכין שהקצבים משתמשים בו לחיתוך הבשר] אסור למשכנו כמבואר בגמרא [ב"מ שם], ומאידך הטור פטרו מטבילה. גם הש"ך [ס"ק יא] כתב דאין להשוות את הנידונים, דלענין משכון אסרו גם כלי אומנותו של הלוה שבהם הוא מתפרנס, משא"כ לענין טבילת כלים.

<u>מספרים שמקנבין בהן את הירק</u>

הפוסקים נחלקו אם מספריים שמקנבין בהן את הירק חייבין בטבילה:

א. הב"ח מחייב בטבילה, ולמד זאת מהרא"ש [פ"ט ב"מ סי' מח] שאסר ליקח מספריים אלה כמשכון, ועיין לעיל בסמוך.

ב. הפרישה והש"ך [ס"ק יא] פטרו מטבילה. הפרישה כתב הטעם משום שקינוב זה אינו נחשב מעיקר תיקון צרכי הסעודה,[22] ובש"ך משמע שהקניבה היא בירקות שאינן נאכלים חיים אלא מבושלים ולכן פטורים, דדמו לברזלים שמתקנין בהן המצות [דלא חזו מספריים אלה למאכל אחר].

<u>פותחן קופסאות</u>

עיין ש"ך [סוס"ק יא] שכתב דמקדח שקודחים בו את הברזא של החבית פטור מטבילה הואיל ולא חזי למאכל אחר.

ויש ללמוד מזה דה"ה שפותחן קופסאות פטור מטבילה אף אם בזמן הפתיחה נוגע הכלי הזה באוכל.

ביאורים והערות

זה חשיבא בשבת מוקצה מחמת חסרון כיס].

22. הפרי תואר [ס"ק ז] כתב דלכאורה הפרישה סובר דמיירי בחיתוך ירקות הנאכלים חיים, ומ"מ נקט הפרישה שהחיתוך אינו מחייב טבילה כיון שאינו נחוץ ואינו מוסיף דבר במאכל, וסיים הפרי תואר שאין דעתו נוטה לסברא זו.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ו

הראשונים נחלקו בחבית העשוייה מחוליות של עץ המחושקות בברזל מבחוץ או מחוזקות מבחוץ במסמרים של ברזל:

א. תוס' [ע"ז דף עה: ד"ה והלכתא], והרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לה], כתבו דחבית זו נידונית ככלי עץ ולא ככלי מתכת ופטורה מטבילה. ובטעם הדבר כתבו ב' סברות:

א) לפי ר' נחמיה דס"ל בשבת [דף ס.] דלא אזלינן בתר המעמיד, ולכן טבעת של מתכת וחותמה של אלמוג נידונים ככלי אבן ולא ככלי מתכת, ה"נ לא אזלינן בתר מעמידי המתכת אלא בתר גוף הכלי שהוא מעץ. אמנם הרא"ש לא הכריע אם קיי"ל כר' נחמיה או כחכמים הסוברים דהכל הולך אחר המעמיד.

ב) עוד כתבו התוס' והרא"ש דאף למ"ד דאזלינן בתר המעמיד מ"מ לענין טבילת כלים פטור, כיון שאין משתמשים דרך המתכת, ואינו דומיא לכלי מדין שהשתמשו בהן במתכת.

ב. המהר"ם מרוטנבורג [שו"ת דפוס פראג סי' תרכא מובא במרדכי ע"ז סי' תתנט] מחייב חביות אלו בטבילה, דס"ל דהכל הולך אחר המעמיד, ואינו סובר את סברת התוס' הנ"ל דמתוך שאין משתמשין בהן בצד של המתכת לכן אינו חייב בטבילה, אלא סובר דכיון שמכח המעמיד יש לכלי שם של כלי מתכת ממילא טעון טבילה.

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כתוס' והרא"ש שחביות אלו פטורות מטבילה, וגם הרמ"א לא העיר בזה, אך הש"ך [ס"ק יב] תמה דכיון שהמהרי"ל [שו"ת סי' נט] והאו"ה [כלל נח סעיף פב] חששו למהר"ם והצריכו טבילה בלי ברכה, יש להורות כן. וכן כתב החכמת אדם [כלל עג סעיף יא].

<u>דין מעמיד</u>

יש לדון לדעת המהר"ם מרוטנבורג דס"ל דאזלינן בתר המעמיד, האם זה רק לחדש חיוב טבילה, דאף שהחבית של עץ מ"מ מכח החישוקים של המתכת היא מקבלת גם שם של כלי מתכת, או דאזלינן בתר המעמיד אף לפטור מטבילה, כגון אם תהא חבית העשויה מחוליות של מתכת והיא מחושקת סביב בחישוקי עץ, האם יפטור אותו המהר"ם מטבילה מכח המעמיד של העץ. ולהלן [סעיף ז] יתבאר שנחלקו בזה הב"י והט"ז, דבב"י מבואר דהמהר"ם פוטר בזה מטבילה ולכן פסק למטבול כלי זה בלי ברכה, והובא בש"ך [ס"ק יג], והט"ז [ס"ק ח] חלק ונקט דאין כח במעמידי העץ להפקיע שם כלי מתכת מעיקר הכלי.

ובעיקר נידון דהכל הולך אחר המעמיד ראה הערה.[23]

ביאורים והערות

23. בשני מקומות מצינו מחלוקת תנאים אם הולכין אחר המעמיד: א) בגמ' שבת [דף טו:] דעת ר' מאיר דכלי זכוכית שניקבו והטיף לתוכן אבר וסתם את הנקב, דינו ככלי מתכת כיון שהכל הולך אחר המעמיד, ורבנן פליגי. ב) בגמ' שבת [דף נט:-ס.] הובאה ברייתא בטבעת של אלמוג וחותמה של מתכת, שר' נחמיה מטמא משום החותם, וחכמים מטהרין משום דהכל הולך אחר המעמיד.

ועיין תוס' [שבת דף טו: ד"ה ורבי] שכתבו דמה שלא הביאו בסוגיא שם את דברי חכמים דר' נחמיה [דף ס.], הוא משום ששני נידונים חלוקים הם, בדף ס. איירינן במעמיד המעמיד את גוף הכלי, ובזה מסתבר טפי לילך אחר המעמיד, ואילו בדף טו: אין הטפת האבר מעמידה את הכלי אלא את המאכל הנתון בתוך הכלי, ובזה רק ר' מאיר סובר דאזלינן בתר המעמיד וחכמים פליגי. והובאו דברי תוס' אלה בביאור הגר"א [ס"ק יט].

ולענין פסק הלכה, בנידון הראשון של מעמיד המעמיד את גוף הכלי, כתב הגר"א שהרמב"ם [פ"ד כלים] פסק כחכמים שהולכין אחר המעמיד, וכן נקט המהר"ם מרוטנבורג [שו"ת ד"פ סי' תרנא, הובא במרדכי ע"ז סי' תתנט], וכן נקט הגר"א שם. והרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לה] הניח דין זה בספק, דמצד אחד יש לנו לפסוק כחכמים, דרבים נינהו וגם סתם משנה [פי"ג כלים] כוותייהו, ומאידך סתם משנה דשבת [דף נז.] כר' נחמיה דאזיל בתר החותם ולא בתר הטבעת.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ז

מקור הדין בטור בשם הסמ"ק. והפוסקים דנו באיזה אופן עשוייה כום כסף זו המחוברת בכלי עץ, ונאמרו בזה כמה אפשרויות:

א. הב"י מפרש דאיירי בכום של חוליות כסף אשר כלי העץ מחברן ומעמידן מבחוץ. [וכשכתב הטור "אבל מבחוץ לא", כוונתו איפכא, בכום של חוליות עץ אשר הכסף מעמידן מבחוץ].[24]

ב. הט"ז מפרש דאיירי בכום כסף אשר נתון בתוך כום של עץ, והכום החיצון נראה קצת גם מבפנים [לכאורה כוונתו שהיא גבוהה יותר ולכן היא נראית מבפנים] ולכן היא גם נחשבת כמעמיד, ונקט הט"ז דכאשר הכום הפנימי של כסף והיא עיקר ההשתמשות של הכום טובל בברכה, ואין המעמיד החיצוני של העץ גורע שלא לברך. וכאשר הפנימי של עץ והחיצון של כסף והוא מעמיד, החמיר הטור לטובלן בלי ברכה [וכנראה מיירי שהיין שבכום נוגע גם בכלי החיצון].

ג. הש"ך [ס"ק יג] כתב שבכום העשוייה חוליות של כסף והעץ מעמידה מבחוץ, טובל בלי ברכה כמש"כ הב"י, דלפי המהר"ם דס"ל דאזלינן בתר המעמיד ה"ז מפקיע מהכלי שם כלי מתכת. וכתב הש"ך שהשו"ע שכתב בסתמא דכום של כסף מחובר בכלי עץ צריך טבילה לא איירי באופן הנ"ל שהעץ מעמידו ובלעדיו לא היתה צורת כום כלל, אלא השו"ע מיירי באופן שהכום הוא כהלכתו אלא שהוא מחובר בכלי עץ.

ברמ"א מובאים ארבעה נידונים:

א] ריחיים של פלפלים שבתוך העץ יש ברזל קבוע שטוחנים בו צריך טבילה, קמ"ל דאף שהכלי בכללותו של עץ, מ"מ אם יש בו חלק של מתכת וחלק זה הוא עיקרי שבו טוחנים, הרי זה מחייב טבילה בברכה.

ולענין ריחיים של קפה [שאין הקפה ראוי לשתייה בלי בישול] כתב רע"א שנראה שהדבר תלוי במחלוקת הט"ז והש"ך [לעיל סעיף ה], דלהט"ז [ס"ק ז] טוב לטובלו בלי ברכה, ודינו כסכין של שחיטה, ולהש"ך [ס"ק יא] פטור מטבילה כיון שאין הריחיים האלו ראויים לשמש מאכל אחר. והפמ"ג באו"ח [או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ו] כתב דגם להש"ך טובל בלי ברכה, [וכנראה סובר שריחיים של קפה ראויין למאכל אחר].

ב] עוד כתב הרמ"א משפך של ברזל וכן ברזא של ברזל טעון טבילה. עיין בהגר"א [ס"ק יח] שקמ"ל דאף שאולי הם כלים שאין בהן בית קיבול מ"מ צריכין טבילה, דגם לעניין טומאה איתא [פי"א דכלים מ"א] דפשוטי כלי מתכות מקבלין טומאה.

ג] ודוקא כשעיקר הכלי של מתכת, אבל אם עיקר הכלי של עץ ורק מעט ברזל קבוע בו ואפשר להשתמש בכלי גם בלי הברזל הזה, פטור מטבילה.

ביאורים והערות

גם לענין המעמיד מהסוג השני בכלי זכוכית שניקב וסתמו באבר, כתב הגר"א [שם] דאף שלכאורה היה לנו לפסוק כחכמים דר"מ דרבים נינהו, מ"מ מצינו שהמרדכי פסק גם בזה דאזלינן בתר המעמיד.

והנה בגוף הדין של מעמיד מהסוג הראשון עיין בחזו"א [כלים סי' יז ס"ק יג] שהקשה מכמה דינים המובאים במשנה דכלים דלא הלכו אחר המעמיד, ולמד מזה שרק כאשר יש למעמיד חשיבות גדולה אזלי רבנן בתריה, ולפי"ז סבר לומר דחבית העשוייה חוליות עץ ומחושקת מתכת מסביב לא אזלינן בה בתר המעמיד, אך עיי"ש [ס"ק טו] שהביא שבתוס' ע"ז [דף עה:] ובהרא"ש [שם] מפורש שמחלוקת התנאים במעמיד מתייחסת גם לחבית כזו, והניח בצ"ע. ועיין עוד בשו"ת חת"ס [סי' רו וסו"ס ריד, והובא בפ"ת יו"ד סי' רא סוס"ק י וס"ק לב].

24. ומסיק הב"י דבשני האופנים טובל בלי ברכה, והט"ז [ס"ק ט] תמה דא"כ הטור סותר דברי עצמו, שבחבית של עץ וחישוקי מתכת פטר מטבילה, ולמה כאן בכוס עץ וחישוקי כסף חייב בטבילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

עיין בהגר"א [ס"ק יט] שציין מקור לזה בדיני טומאת כלים [פי"ג דכלים מ"ו] דעץ המשמש את המתכת טמא ומתכת המשמש את העץ טהורה.

ועיין להלן בסמוך בסיכום השוואת דיני טבילת כלים לדיני טומאת כלים.

ד] כלי המתוקן ביתידות [מסמרים] של ברזל, ובלי היתידות לא היה אפשר להשתמש בו והם מבפנים צריך טבילה.

טעמו של הרמ"א הוא שהואיל והיתידות מעמידות את הכלי לכן יש להן חשיבות ואינן בטילות לגבי העץ, וה"ז ככלי שחלק ממנו עץ וחלק ממנו מתכת דחייב בטבילה, ומשמע ברמ"א דטובל בברכה.[25] [וסברת התום' שפטור במעמיד של מתכת משום שהוא מבחוץ ואינו נוגע באוכל לא שייכא הכא, שהרי היתידות הן מבפנים].[26]

<u>השוואת דיני טבילת כלים לדיני טומאה של כלים</u>

בתום' [ע"ז דף עה: ד"ה והילכתא] דנו בדין חבית של עץ ומעמידיה של מתכת, וכתבו דאפילו למ"ד הכל הולך אחר המעמיד, מ"מ לענין טבילת כלים בעינן שהמתכת תשמש ממש את האוכל, וכן כתב הרא"ש. וכתב הגר"א [ס"ק יט] שמבואר מזה דבעלמא מדמין דין טבילת כלים לדיני טומאה [פרט לסברת התום' הנ"ל דבכלי סעודה הולכין אחר מקום התשמיש].[27]

ולכן כתב הגר"א [שם] דכשם שאמרו [פי"ג כלים מ"ו] דמתכת המשמשת את העץ טהורה, ה"נ במשפך של עץ ורק מעט ברזל קבוע בו ואפשר להשתמש בלעדיו פטור מטבילה, שהמתכת בטילה לעץ.

וע"ע בהגר"א [ס"ק יח] דמשמע דמה שחייבו בטבילה כלי מתכת שאין בהן בית קיבול הוא משום שגם לענין טומאה, כלים אלו מקבלין טומאה.[28]

והנה בשו"ת שב יעקב [הובא בהגהת יד אפרים על סעיף ה] דן על הקדירות של מתכת הקבועות בתנור בית החורף דלא נהגו לטובלן. וכתב בזה שני טעמים, והטעם העיקרי הוא משום שכלים אלו נעשו ע"מ לחברן לתנור, והתנור קבוע בקרקע, והוי כלי שנעשה לשמש עם הקרקע, וכשם שלענין טומאה אין כלי זה חייב כן הוא לענין טבילת כלים. ועיי"ש ביד אפרים שהסכים לזה

ביאורים והערות

ד25. ואף שהובא לעיל דהרא"ש [פ"ה ע"ז סי' לה] הניח בספק אי קיי"ל דהכל הולך אחר המעמיד, וא"כ יש לשאול שיטבול בלי ברכה, אפשר שהרמ"א סובר דכיון שהיתידות האלו נחוצות לכלי לכן הוי ככלי שמורכב מעץ ומתכת.

26. אמנם בדרכי תשובה [סוס"ק סג] הביא מספר יד יוסף שכתב דכלי המתוקן ביתידות הוא ספיקא דדינא, וטובל בלי ברכה, ועיין בהגהת יד אפרים שהביא משו"ת בית יהודה שכתב דדף שעורכין עליו עיסה והוא מחובר במסמרות והעיסה נוגעת במסמרות יש להסתפק אם זה כמעמיד של ברזל, וכתב היד אפרים דנראה דאין זה נחשב שמשתמש במסמרים משום שהמסמר תחוב בעץ והעיסה נוגעת בו, וסיים דלא ראינו מי שהצריך טבילה כלל. וצ"ע שהיד אפרים לא הזכיר כלל את דברי הרמ"א שחייב טבילה בברכה בכלי המתוקן ביתידות.

27. ועיין בהגר"א [לעיל ס"ק טז] שמבואר ממנו דהך סברא של התוס' [דלענין טבילת כלים אזלינן בתר מקום התשמיש] אינה רק סברא לפטור מטבילה, [דאף שיש לכלי תואר של כלי מתכת משום המעמיד, מ"מ פטור מטבילה כיון שאין האוכל נוגע במתכת], אלא זו גם סברא לחייב בטבילה בכלים המצופים מתכת, שלענין טומאה אמרינן דציפוי המתכת בטל לעיקר הכלי ואינו נידון ככלי מתכת, ואילו לגבי טבילת כלים חייבו במאני דקוניא שהם כלי חרס מצופים מתכת, הואיל ותשמישו בהציפוי מבפנים.

28. והנה הרמ"א [סעיף ה] פסק דכיסויי קדירה צריך טבילה, ומקורו באו"ז ובהג"א, ויש לשאול [וכן הקשה בספר חלקת בנימין בביאורים על דברי הרמ"א האלו] דבמשנה בכלים [פי"ד מ"ג] איתא דכיסויי הכלים אינם מקבלין טומאה, כיון שאין להם שם בפ"ע, וכן פסק הרמב"ם [פ"ט כלים ה"ו], ולמה טעונין טבילה. ואולי י"ל ע"פ דברי הגר"א [ס"ק טז] המובאים בהערה הקודמת, שלענין טבילת כלים התשמיש מחייב אף שציפוי המתכת בטל לעיקר הכלי, וי"ל דה"נ אף שאין לכיסוי חשיבות ושם בפ"ע, מ"מ כיון שהוא משמש לאוכל טעון טבילה.

קנין הלכה

מראי מקומות

לדינא, וכתב דנראה שמה"ט אין נוהגין לטבול יורות גדולות של נחושת שקובעין בבתי מכירת היין, משום שנעשו לשמש עם הקרקע.

וע"ע בבינת אדם [אות סו] דמשמע שמסכים לעיקר הדין דכל שאינו מקבל טומאה משום שנעשה לשמש עם הקרקע אינו טעון טבילה, אך האריך שם שממשנה דמקואות גבי אביק מוכח שאם הכלי היה כלי גמור קודם שנקבע בקרקע, לא מהניא קביעתו בקרקע שלא יקבל טומאה, אף כשנעשה מתחילה לכך, ורק כלי שלא נגמר קודם חיבורו לקרקע אינו מק"ט אם נעשה לשמש עם הקרקע.

ובשו"ת מהר"י אסאד [יו"ד סי' רטז] וכן בחידושי חת"ס [יו"ד סי' קכ] פקפקו על דברי השב יעקב ועל מה שדימה דיני טבילת כלים לדיני טומאה וטהרה של כלים.[29]

סעיף ח

מקור הדין שהשואל כלי מנכרי פטור מטבילה מובא בגמ' [ע"ז דף עה:] אמר ר"נ לא אמרו אלא בלקוחין, וכמעשה שהיה [בכלי מדין], ופירש"י שהכלים נחלטו בידי ישראל.

וכתב הרשב"א [תורת הבית הקצר בית ד שער ד] דה"ה דכלים שכורים פטורים ממטבילה.[30]

שאל כלי מן הגוי לעולם

עיין ט"ז [להלן ס"ק יח] שכתב שהעצה שנתן השו"ע [להלן סעיף טז] למי ששכח לטבול כלי מערב שבת, ליתנו לגוי במתנה ולחזור ולשאול ממנו אינה אלא עצה לפי שעה, דהיינו לאותה שבת או עד שימצא מקוה לטבול בו את הכלי, אבל אין לעשות כן לעולם דהיינו שישאל את הכלי מן הגוי לעולם, דכיון שישתקע ביד הישראל הוי כלקוח בידו וחייב בטבילה, [ודימה זאת לנכרי שמשכן כלי לישראל ודעתו לשקעון]. ועוד דמסתבר שכשם שחייבו טלית שאולה בציצית אחר ל' יום דנראה כשלו, ה"נ הכא נראה כשלו.[31] אמנם הכנסת הגדולה [הגהת ב"י אות יח, הובא בהגהת רע"א על הרמ"א סוף סעיף א] הביא בשם מהר"י זאבי שכתב לענין חבילות גדולות של חרם מצופות אבר שמכניסין בהן יין דאין להן תקנה כי אם ע"י הערמה שיתנם לגוי במתנה ויחזור וישאל ממנו, ומבואר דעשה כן באופן קבוע ולא רק לפי שעה.

כלים שאינם עומדים לאכילה

כתבו הפוסקים שאם ישראל קנה מגוי סכין שראוי לאכול בה אך הוא מייעדה לשימוש אחר כגון לחתוך בה קלפים, אין הוא

ביאורים והערות

29. ולכאורה דבריהם צ"ע דהא תוס' [ע"ז עה:] והרא"ש והמהר"ם קישרו דיני מעמיד בטבילת כלים לדיני טומאה. וי"ל דלענין מעמיד שאני, שזו הגדרה כללית בשם הכלי, אי חשיב כלי עץ או כלי מתכת, בזה אכן ילפינין מדיני טומאת כלים, אך דינים פרטיים בטומאה כגון הא דכלי העשוי לשמש עם הקרקע אינו מק"ט, י"ל שאינו שייך לדיני טבילת כלים.

30. כתב הגר"א [ס"ק כ] דאם היה שורש הדין מגזירת הכתוב דבעינן לקוחין היינו מחייבים גם בשכורים, דשכירות ליומיה ממכר הוא כמבואר בגמ' [ב"מ דף נו:], אבל השתא שהילפותא היא כמעשה שהיה בכלי מדין בעינן דוקא שיהיה חלוט ביד הישראל ולא בשכירות. ואם ישראל השכיר כלי לגוי מסתבר דלא אמרינן שכירות ליומיה ממכר הוא לחייב טבילה לכשיוחזר הכלי לישראל, וכעין מה שכתבו תוס' [ע"ז דף עה: סוד"ה אי] לענין ישראל שמשכן כלי לגוי, דאף להך צד שמשכנתא כזביני אין בכה"ג חיוב [ועיין לקמן סעיף יא].

31. לכאורה נראה דמה שהתיר הט"ז בעושה כן לפי שעה, היינו דוקא כשאומר לגוי מתחלה ששואל ממנו לזמן, או ששואל ממנו בסתמא ודעתו להחזיר אחרי השבת או אחרי שימצא מקוה, אבל אם ישאל לעולם שלדעת הט"ז אינו פטור מטבילה, מסתבר שאף לשבת אחת אינו פטור.

קנין הלכה

מראי מקומות

חייב בטבילה. והוסיף בספר או"ה [כלל נח דין פג] שאפילו אם קנאו לצורך סעודה, מ"מ אם נמלך לייעדו לקלפים פטור מטבילה.

<u>שימוש עראי בכלי שאינו כלי סעודה</u>

אמנם כתב האו"ה [שם דין פט] דאסור להשתמש בסכין זו לצורך סעודה אפילו באופן עראי, והביאו הרמ"א.[32]
ומשמע מסתימת דברי הרמ"א שטבילה זו פוטרת את הכלי מטבילה גם אם אח"כ יימלך להחזיקו לכלי סעודה, או שיקנהו ישראל אחר לצורך סעודה, ומשמע שיש בזה חיוב טבילה מן התורה.
הפרי חדש [ס"ק יט] חלק על האיסור והיתר ונקט דכל כלי שאין רגילים להשתמש בו לסעודה אינו חייב בטבילה אף אם בא להשתמש בו דרך עראי, וטעמו דאזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי.[33] גם בתשובת שב יעקב [ח"א סי' לא הובא בפת"ש ס"ק י] הביא בתורת סניף את הטענה של הפר"ח דאזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי.
אמנם הש"ך והט"ז נקטו בפשיטות כהרמ"א, וגם החכמת אדם [סעיף ז] כתב בפשיטות דחייב טבילה, ומשמע דטובל בברכה, וגם משמע שטבילה זו פוטרת את הכלי מטבילה גם אם אח"כ יימלך להחזיק את הכלי לסעודה.

<u>ישראל שקנה מנכרי סכין לקלפים וקנאו ישראל אחר ממנו לסעודה</u>

כתב הב"י והרמ"א שאם ישראל קנה מגוי סכין והחזיקה לצורך קלפים ולכן לא טבלה, ואח"כ קנאה ממנו ישראל אחר לצרכי סעודה, חייב השני בטבילה, וכן כתב מהר"י בי רב.[34]

<u>ישראל שקנה מנכרי כלי לסעודה והשאילו לחבירו</u>

כתב השו"ע [ומקורו בתוס' ע"ז דף עה: ד"ה אבל] שאם ישראל קנה כלי סעודה מנכרי והשאילו לאחר חייב השואל בטבילה, כיון שכבר בא חיוב טבילה ביד הראשון.
ומשמע מסתימת הדברים שטבילתו של השואל תפטור גם את הבעלים מטבילה, והיינו שיש בזה חיוב מן התורה, [ולא אמרינן שחיובו של השואל אינו אלא מדרבנן].

<u>ישראל שקנה סכין לקלפים ושאל ממנו ישראל אחר לסעודה</u>

הפוסקים נחלקו בישראל שקנה סכין מגוי לצורך קלפים והשאילו לישראל אחר לצורך סעודה:

ביאורים והערות

32. דין זה מדוייק בדברי ההג"א על הרא"ש [סי' לה], שכתב דאם שאל מישראל סכין העומד לקלפים, והשואל משתמש בו לסעודה פטור "שהרי שאול הוא בידו", משמע שהבעלים עצמו חייב אם משתמש בסכין זו לסעודה אפילו באופן עראי. וע"ע לעיל [סעיף ה] בדרכי משה [ס"ק ה] שכתב לגבי סכין שחיטה דמהר"ש נהג לטובלו, וסיים הד"מ דטוב לאכול בו מתחילה קודם שטובלו, ומשמע שאוכל רק באופן חד פעמי ואפ"ה ה"ז מועיל לקבוע בו שם כלי סעודה. [ומזה מוכח לכאורה שגם שימוש חד פעמי מחייב טבילה, ודלא כמש"כ בערוך השולחן [סעיף מא] דמה שחייב הרמ"א בשימוש עראי הוא כשבאופן תדיר משתמש בו דרך עראי אך שימוש חד פעמי מותר, וכאן משמע שאפילו שימוש חד פעמי מהני].
33. וכתב הפר"ח ראיה לזה דהא לענין הגעלת כלים מצינו כמה פוסקים הסוברים דאזלינן בתר רוב תשמישו של הכלי, ומעתה י"ל דאף החולקים בהגעלת כלים וסוברים דלא אזלינן בתר רוב תשמישו, הוא משום דסו"ס הכלי בלע איסור מתשמיש כלי ראשון, ומה יועיל לן שבעלמא תשמישו בכלי שני, אבל לענין טבילת כלים אין טענה זו שייכת, וא"כ מסתבר שלכו"ע אזלינן בתר רוב תשמישו.
34. דין זה פשוט טפי מהדין הקודם שישראל שיש בידו סכין של קלפים שקנאו מגוי אסור להשתמש בו לאכילה אפילו באופן עראי, וא"כ כל שכן שאם מעתה ייחד את הסכין לסעודה יתחייב בטבילה, וה"ה כאשר ישראל אחר קנאו ממנו לצורך סעודה.

קנין הלכה

מראי מקומות

א. בהגהות אשר"י [על הרא"ש פ"ה ע"ז סי' לה] פטר בזה מטבילה, שהרי לא נתחייב הסכין ברשות הראשון, ומשום השני ג"כ אין חיוב שהרי שאול הוא בידו, וכך הביא השו"ע [בסעיף זה].

ב. באיסור והיתר [כלל נח דין פט הובא בט"ז ס"ק י ובש"ך ס"ק טז] כתב דחייב השואל לטובלו, דגם כלי זה נתחייב בטבילה ביד הראשון אם היה בא להשתמש בו אפילו דרך עראי [וכפי שנתבאר לעיל, ונפסק ברמ"א], ולכן גם השני חייב בטבילה.

וכתבו הט"ז והש"ך שיש לחוש לסברת האו"ה ולטובלו בלי ברכה, אמנם אם מעתה ימלך הישראל הראשון לצורך הסעודה או שיקנהו ישראל אחר לסעודה יצטרך טבילה שנית בלי ברכה, שהרי לפי הג"א לא הועילה הטבילה הראשונה כיון שהיה פטור מטבילה, ומאידך יש להזהיר שלא לברך כיון שלפי האו"ה הועילה הטבילה הראשונה.[35] והחכמת אדם [כלל עג ס"ח] כתב שלענין כלי זכוכית שטבילתן רק מדרבנן, יש לסמוך ולהקל לעת הצורך להשתמש בו השואל בלי טבילה.

וכתב בחידושי חתם סופר [ס"ק ז] והובאו בשו"ת מנחת יצחק [ח"ח סי' ע], שאם הבעלים לא ישאיל את הכלי אלא יתנהו במתנה ע"מ להחזיר, חייב השואל בטבילה לכל הדיעות.

<u>כלים העומדים לסחורה</u>

כתב הב"י דנראה דחנוונוי שקנה מגוי כלים ע"מ למוכרם אינו חייב בטבילה, כיון שלגביו הוו כלים שמיועדים לחיתוך קלפים וכיו"ב דאינם כלי סעודה כלל, ולכן כתב דהשואל מן החנוונוי כלים אלו לסעודה פטור מלטבול לפי הג"א. [ולפי האו"ה הנ"ל חייבים כלים אלו בטבילה וכנ"ל, והטעם כיון שאם החנוני היה בא לאכול מהן עראי היה חייב, והובאו דברי הב"י בט"ז ס"ק י]. ונמצא שלפי חידושו של הב"י גם אם החנוונוי טבל את הכלים לא הועילה לו הטבילה לפי הג"א, שהשו"ע והרמ"א פסקו כמותו. ולפי האו"ה הועילה הטבילה, ומעתה כתב הט"ז [ס"ק י] שכאשר יקנה אדם אחר את הכלי מהחנוונוי, יזהירנו החנוונוי שלא יטבילנו בברכה.

וכתב בחידושי חתם סופר [ס"ק ז] דיש עצה להמנע מהספק הנ"ל, והוא אם החנוני לא ישאיל את הכלי לשואל אלא יתנהו לו במתנה ע"מ להחזיר, שבזה פשוט להחת"ס דאף לפי הג"א חייב המקבל בטבילה. עוד עצה נתן החת"ס לחנוונוי [שהוחזר לו הכלי שנעשתה בו טבילה מסופקת] לעשות הערמה וליתן את הכלי במתנה לגוי ולחזור ולקנותו ממנו, ומעתה מחוייב הוא בודאי בטבילה בברכה.

<u>כלים בבית מלון או מסעדה אי הוו ככלי סחורה</u>

יש מהאחרונים שנקטו דכשם שפטר הב"י כלי סחורה מטבילה וגם השואל פטור, ה"נ מותר לאכול בבית מלון או במסעדה [לפי הג"א שפטר מטבילה, ולא לפי האו"ה שהובא בט"ז סק"י ובש"ך ס"ק ט] משום שכלים אלו נועדו לצורך סחורה, והאורחים האוכלים הוו כשואלים את הכלים וגם הם פטורים [כן כתב בדרכי תשובה ס"ק ע].

אמנם בשו"ת לבושי מרדכי ובשו"ת אג"מ [יו"ד ח"ג סי' כב] ובשו"ת מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך [ח"ב סי' סו] נקטו שחייב

ביאורים והערות

35. ומשמע מהט"ז [ס"ק י] שהאיסור והיתר חייב בזה בטבילה מן התורה, דאם היה החיוב רק מדרבנן, א"כ כשחזר הבעלים ונמלך לעשותו כלי סעודה או שמכרו לאחר לסעודה נתחייב מן התורה, וצריך לטובלו שנית גם לפי האו"ה וא"כ למה לא יברך.

קנין הלכה

מראי מקומות

בטבילה. ולכאורה הטעם משום שהאורחים אוכלים אצלו בבית המלון או במסעדה, ואין נפק"מ בין אם הבעלים עצמו אוכל או מאכיל לאורחיו.

<u>בית חרושת ליין הממלא בבקבוקים שקנה מגוי</u>

האחרונים נקטו דרשאי בעל בית חרושת למלא אוכלין ומשקין בתוך כלים שקנה מגוי, דכלים אלה אינם עומדים אצלו אלא לסחורה.

<u>קנה כלי כדי ליתן מתנה</u>

לפי הב"י שנקט שכלים העומדים אצל האדם לסחורה ולא לאכילה אינם בגדר כלי סעודה, הורו פוסקי זמננו דה"ה שהקונה כלי ע"מ ליתנו במתנה לאחר לא מתחייב הכלי בטבילה ולא יועיל לטובלו [עיין מנחת שלמה ח"ב סי' סו אות כ].
ובשם הגרי"ש אלישיב שליט"א הביאו שלענין כלי זכוכית יש להקל שתועיל טבילתו של הנותן.[36]

ויש שרצו ליתן עצה שיזכה הנותן את הכלי למקבל בקנין ויטבלנו עבורו בברכה, שהרי אצל המקבל הוי כלי סעודה.
ובשו"ת מנחת שלמה [שם] כתב דאין לברך בכה"ג שמא גם המקבל לא ישתמש בו אלא יתנהו במתנה לאחר או יחליפנו בחנות.

<u>סעיף ט</u>

מקור הדין בגמ' ע"ז [דף עה:] ושם מבואר דכאשר נראה שדעת הגוי לשקע את המשכון ביד הישראל ה"ז חייב בודאי בטבילה, והיכי שאין הדבר מבורר, נסתפקו בגמ' ולא נפשטה הבעיה.

<u>להלכה</u>: פסקו הרשב"א [תורת הבית בית ד שער ד] והר"ן להחמיר מספק דאורייתא, וכן פסק באו"ה [כלל נח דין צא], והרמב"ם [פי"ז ה"ו] פסק לקולא, שא"צ לטבול את הכלי שקיבל כמשכנתא, וכתב הר"ן שהרמב"ם אזיל לשיטתו שכל עיקר חיוב הטבילה הוא מדברי סופרים. ולהלכה פסק השו"ע שטובל בלי ברכה.
ובכלי זכוכית כתב הפר"ח [ס"ק כו והובא בפת"ש ס"ק יא] דיש להקל, ובדרכי תשובה הביא בשם הערך השולחן לחייב גם בכלי זכוכית.

<u>הספק דמשכנתא</u>

יש לדון האם צד הספק שמשכנתא חייב הוא מן התורה:
א) בלשונות הרשב"א והר"ן והאיסור והיתר שכתבו להחמיר בספק דמשכנתא משום דהוי ספק דאורייתא, משמע שלהך צד שמשכנתא כזביני ה"ז חיוב מן התורה.
אמנם במהרש"א [ע"ז דף עה: על תוס' ד"ה אי] כתב דטעם החיוב במשכנתא כזביני הוא משום דמיחזי כשלו שמא ישתקע בידו, ומשמע שאין זה חיוב דאורייתא.
גם במג"א [סוף סי' תמא] מבואר דצד החיוב של משכנתא הוא משום דנראה כשל הישראל ומשמע שזה מדרבנן, [ועיי"ש במג"א דנראה דאף כשדעתו של הגוי לשקע המשכון ביד ישראל אינו חייב אלא מדרבנן].

ביאורים והערות

36. אולי טעמו שסמך בדרבנן על האו"ה שכתב שכלי זה נקרא מחוייב בטבילה כיון שאם ירצה להשתמש בו אפילו עראי יתחייב לטובלו.

ב) עיין ביאור הגר"א [ס"ק ל] שהביא מהגמ' [פסחים דף לא:] דישראל שקיבל משכון מנכרי אינו קונה משכון [וה"ה נכרי שקיבל משכון מישראל], ואפילו הכי נסתפקו בגמ' אי משכנתא כזביני. וכתב הגר"א שלענין טבילת כלים אין העיקר תלוי בקנין אלא בזה שהכלי נחלט ביד הישראל, וכמעשה שהיה, [ולכן השוכר כלי מנכרי פטור ולא אמרינן דשכירות ליומיה ממכר הוא]. ולענין משכנתא צ"ל דכיון שהישראל משתמש בו כשלו, וגם אפשר שלבסוף יחלט בידו לכן כבר עכשיו הוי כתחילת החלטתו של הכלי בידו.

והש"ך [ס"ק יט] נקט שהספק בגמ' הוא רק כשיש ספק אולי ישקענו הנכרי בידו, אך אם ברור שאין דעת הגוי לשקעו בידו פשוט שפטור, וביאר בהגהת חת"ס שדעת הש"ך כהמהרש"א [שם] שחיוב הטבילה במשכנתא הוא משום דנראה כשלו, שמא ישקענו בידו.[37]

<u>החיוב לטבול מספק כשרואה שאין דעת הגוי לשקעו</u>

הפוסקים נחלקו אם הך צד שמשכנתא כזביני וחייב לטבול, הוא גם כשרואה הישראל שאין דעת הגוי לשקע את המשכון בידו:

א. הט"ז [ס"ק יא] נקט שאף באופן זה נסתפקו בגמ' אי משכנתא כזביני, ולהלכה צריך טבילה מספק, וכן כתבו הב"ח והפר"ח.

ב. והש"ך [ס"ק יט] כתב שאם ברור שאין דעת הגוי לשקעו פשוט שא"צ לטבול, וכתב שלמד כן מתוס' [ע"ז דף עה:].[38]

<u>טבל את הכלי מספק ואח"כ נשתקע בידו</u>

כתב הרמ"א דאם טבל את הכלי הממושכן בידו ואח"כ נשתקע בידו, חוזר וטובלו שנית בלי ברכה. מקור הדין במהרי"ל [בתשובה סי' ם], וזה דלא כהאו"ה [כלל נא דין צו] שפטר מטבילה שנית.

ביאורים והערות

37. והנה בספר איסור והיתר [כלל נח דין צא מובא בד"מ ס"ק ח] כתב שתי הלכות מחודשות:

א] אם הישראל טבל את הכלי הממושכן ולבסוף אכן נשתקע בידו אינו צריך טבילה [אף אם בזמן הטבילה לא היה ברור כלל שישתקע בידו].

ב] אם הוסיף הישראל מעות כדי לקנות את הכלי הממושכן בידו צריך טבילה שנית ובברכה, דאדעתא דהכי לא טבלו מעיקרא. [הד"מ לא העתיק מהאו"ה שמברך, אך הש"ך [ס"ק כ] העתיק כן וכן הוא לפנינו באו"ה].

ותמה הפר"ח על הדין השני דאמאי טובל בברכה, והרי להך צד שמשכנתא כזביני כבר נטבל הכלי אחר שבא לרשות ישראל. והחכמת אדם [כלל עג דין ב] תמה על הסברא של האו"ה דאדעתא דהכי לא טבל, דמה בכך שלא נתכוין לכך והרי טבילת כלים א"צ כוונה. גם הדין הראשון של האו"ה צריך ביאור, למה פטר מלטבול שנית אם נשתקע הכלי בידו, והרי להך צד שמשכנתא אינה כזביני ה"ז כאילו לא טבל. [ואכן מהרי"ל פליג ומצריך לטבול שנית וכן פסק הרמ"א].

ונראה מזה שהאו"ה נקט שצד החיוב במשכנתא הוא משום דנטילת המשכנתא הוא כעין תחילת הגובייא של הכלי, והוי כעושה בו חצי קנין אשר יתכן ויהא תחילתו של קנין עתידי. ולכן נקט האו"ה דגם להך צד שמשכנתא אינה כזביני ופטור מלטבול, מ"מ אם טבל את הכלי ולבסוף נשלמה הגובייא אין מתייחסים לטבילה שהיתה כטבילה ריקנית אלא הטבילה הועילה גם לזמן שנשלמה הגובייא, כיון שהיתה טבילה במצב זה של תחילת גובייא. וכל זה כאשר אכן נשלמה הגובייא הראשונה והכלי נחלט בידו מכח המשכנתא הראשונה. אך כאשר הוצרך הישראל להוסיף מעות נמצא שעשה קנין חדש עם הגוי ולא נשלמה הגובייא הראשונה, ואיגלאי שלא היה כאן מצב של תחילת גובייא, ולענין קנין החדש לא הועילה טבילתו הראשונה כלל [וזו הכוונה דאדעתא דהכי לא טבל], ומעתה מחוייב הוא בטבילה מחדש בברכה, אמנם להלכה לא קיי"ל כשני הדינים הנ"ל של האו"ה.

38. וכתב בהגהת חת"ס דכוונת הש"ך לתוס' [שם ד"ה אי] לפי ביאור המהרש"א [שם], שכתב דטעם הך צד דמשכנתא כזביני הוא משום דנראה כשלו כיון שיתכן שישקענו בידו, ולמד מזה הש"ך שאם ברור שלא ישקענו פטור.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>טבל את הכלי הממושכן ואח"כ הוסיף מעות וקנאו מהגוי, ש"ך ס"ק כ</u>

כתב הש"ך בשם ספר או"ה שאם טבל את הכלי הממושכן, ואח"כ הוסיף הישראל מעות וקנאו מהגוי, חוזר וטובלו בברכה. והפר"ח והחכמת אדם [כלל עג דין ב] תמהו על האו"ה והש"ך, ונקטו שחוזר וטובל בלי ברכה [ועיין לעיל בהערה ביאור שיטת האו"ה].

<u>סעיף י</u>

מקור הדין של השו"ע הוא בתוס' [ע"ז דף עה: ד"ה אי] וברא"ש [שם סי' לה]. ועיי"ש דיש שרצו לומר דלמ"ד אומן קונה בשבח כלי יתחייב בטבילה, דכאשר ישראל משלם לאומן וקונה ממנו את השבח, ה"ז כישראל הקונה כלי שיש לנכרי שותפות בו,[39] וע"ז באו התוס' והרא"ש לחלוק, דכיון שהנסכא או הכלי השבור שייכים לישראל והנכרי אינו אלא אומן לתקנו, לכן שֵם הישראל עליו ואינו דומה למעשה כלי מדין.

והרמ"א הביא דיש חולקין ומחייבין בטבילה, וזו דעת הריצב"א המובאת בטור. והנה הריצב"א כתב טעמו משום דהכל הולך אחר המעמיד, ולא הביא כלל את הסברא של אומן קונה בשבח כלי, אמנם הש"ך [ס"ק כא] הביא את דברי היש"ש [פ"ט ב"ק סעיף כב] שכתב דסברת הריצב"א נסמכת על הא דאומן קונה בשבח כלי, וכן כתבו הט"ז [ס"ק יב] והגר"א [ס"ק כה].[40]

ובעיקר דברי הריצב"א דהכל הולך אחר המעמיד, פירשו בב"י ובד"מ [ס"ק טו] שמדובר אף באופן שהאומן הגוי לא נתן כלל מתכת משלו אלא רק תיקן את הנקב, [ואינו דומה לסוגית מעמיד [שבת דף טו:] שכלי זכוכית שניקב והטיף לתוכו אבר] וה"מעמיד" אינו מתכת של הגוי אלא הגוי עצמו, שמכח תיקונו עומד הכלי.[41]

מלבד שיטת הריצב"א הנ"ל שהרמ"א חשש לה להצריך טבילה בלי ברכה, כתב הרמ"א ארבעה דינים נוספים:

א. אם מקצת הכסף שנעשה ממנו הכלי של גוי צריך טבילה, עיין בה"ג שכתב שהרמ"א למד דין זה מהמרדכי, והפוסקים נחלקו בזה:

א] הש"ך [ס"ק כב] כתב שבאופן זה צריך הכלי טבילה בברכה, ולא ביאר את הטעם, אמנם בביאור הגר"א [ס"ק כז] מבואר שהטעם הוא דהואיל והגוי והישראל שותפים במתכת של הכלי, א"כ לכו"ע חייב בטבילה, דלא נקרא על הכלי שם ישראל לחוד אלא הוא כלי של שותפות.

ב] הט"ז [ס"ק יב] כתב דאם המתכת של הכלי שייכת רובה לישראל והגוי הוסיף רק מעט משלו, בטל חלקו של הגוי ברוב והוי ככלי שכולו של ישראל.[42] ולכן כתב הט"ז דלא חייב הרמ"א אלא טבילה בלא ברכה.

ביאורים והערות

39. ועיין בהגר"א [ס"ק כז] שלמד מדברי תוס' שכלי שישראל ונכרי שותפין בו וקנאו ישראל חייב בטבילה.

40. ולכאורה כוונת היש"ש והגר"א לומר דבעינן לשתי הסברות, דלולי סברת אומן קונה בשבח כלי אין מקום לילך אחר המעמיד, כיון שעיקר הכלי של ישראל והגוי אינו אלא כפועל שלו. ופשוט שאם הנכרי אינו קבלן אלא פועל שכיר אין הכלי צריך טבילה, דבפועל שכיר אין אומרים דקונה בשבח כלי כמבואר בגמ' [ב"מ דף קיב.], אלא דאף שאומן קונה בשבח כלי מ"מ שם הישראל עליו, כסברת התוס' והרא"ש, ולזה הוצרך הריצב"א לסברת הכל הולך אחר המעמיד, דמטעם זה חשבינן לכלי כאילו הוא של גוי. [וזה לשון הב"י "וכיון שהכלי אינו עומד בתיקונו אלא ע"י גוי חשיב כאילו הוא של גוי עכ"ל].

והנה לפי דברי היש"ש והגר"א צ"ל שהריצב"א פסק דאומן קונה בשבח כלי, כדעת הבה"ג המובאת בראש"ש ובב"י ולא כדעת הרי"ף.

41. וזה דלא כספר או"ה המובא בד"מ [ס"ק ט] שנקט שלא חייב הריצב"א אלא כשהגוי נתן מתכת משלו, דאז יש כאן מתכת של גוי המעמיד את הכלי, אך כשהישראל נתן את המתכת והגוי תיקן לא מיקרי הגוי מעמיד.

42. והוסיף הט"ז דאינו דומה למש"כ המרדכי שאם הגוי תיקן את הנקב במתכת שלו ה"ז חייב טבילה, דהתם ברור שהמתכת של הגוי היא המעמידה את הכלי, שהיא סתמה את הנקב, משא"כ אם עירבו מתכת של ישראל ושל גוי, מנלן שחלק הגוי מעמיד את הכלי. ולענין

קנין הלכה

מראי מקומות

נכרי שנתן מתכת לאומן ישראל והאומן עשה ממנה כלי, ואח"כ קנאו ישראל מהנכרי, יטביל את הכלי בלי ברכה.

והנה טעם חיוב הטבילה פשוט, דכיון שהמתכת של הגוי והישראל אינו אלא אומן שלו, הרי שם הנכרי נקרא עליו.[43] ובטעם הא דכתב הרמ"א דאינו מברך על הטבילה, עיין ט"ז [ס"ק יג] שהקשה דבמקור הדין בספר או"ה כתב בסתמא שיטבלנו, ומשמע דיטבלנו בברכה.[44] וטעמו של הרמ"א שלא לברך הוא משום שחשש לשיטת הריצב"א שנקט דאומן קונה בשבח כלי, ולשיטתו פטור כלי זה מטבילה, וכן כתב הש"ך [ס"ק כג] דמספקא לן שמא אזלינן בתר האומן.[45]

ג. אומן ישראל שקנה מתכת מגוי ועשה ממנה כלי לעצמו אינו צריך טבילה. דין זה פשוט הוא כיון שהנכרי לא היה אלא בעלים של המתכת, אך כל יצירת הכלי היתה אחר שקנאה ישראל אין זה כלי של נכרי כלל.

ד. עוד כתב הרמ"א "או שנתן מקצת מתכות משלו", לפום ריהטא כוונתו שהישראל לא קנה מהגוי את המתכת, אלא היה אומן במתכת של הגוי, אך גם הישראל הוסיף מתכת משלו, באופן זה פטור מטבילה. וכך ביאר הש"ך [ס"ק כד] בביאורו השני, וכתב שהוא עיקר.

אמנם טעם הפטור מטבילה צ"ע, דמה בכך שנתן הישראל האומן מקצת מתכת משלו, סו"ס עיקר המתכת של הנכרי והו"ל כלי של שותפות נכרי, ואי משום שהאומן ישראל, כבר נתבאר לעיל שבמתכת של נכרי ואומן ישראל חייב בטבילה [בלי ברכה]. וכתב הש"ך דצ"ל דס"ל להמרדכי דאין לחייב בשותפות עכו"ם במתכות, אלא כשעשאו העכו"ם ולא כשעשאו אומן ישראל, וצ"ע.

והט"ז [ס"ק יג] האריך בזה וכתב דאין מסתבר כלל לפטור בזה מטבילה, ולכן נקט דנפלה ט"ס ברמ"א ותיבות אלו "שנתן מקצת מתכת משלו" שייכא לעיל באומן ישראל ומתכת של גוים דחייב טבילה בלא ברכה, וגם הפר"ח והגר"א נקטו שיש לטבול כלי זה.

<u>קנה כלי מגוי, עשה בו נקב וחזר ותיקנו ישראל</u>

כתב החכמת אדם [כלל עג סעיף יג] לענין יורות גדולות שמבשלין בהן שכר דנראה דצריכין טבילה, וכיון שקשה לטובלן נתן עצה לנקוב בהן נקב גדול המבטלן מתורת כלי ויחזור ישראל ויתקנם, וייחשב כאילו עשאו ישראל, והובאו הדברים בפת"ש [ס"ק א].

ועיין בבינת אדם [אות סו] שכתב את מקורו לדין הנ"ל, דכיון שכתב המהר"ם מרוטנבורג בתשובה [דפוס פראג סי' תרז, הובאה במרדכי סי' תתנט] שאם היתה לישראל מחבת ונעשה בה נקב ותיקנה אומן נכרי חייבת היא בטבילה, דכיון שניקבה נקב המטהר אותה בטלה מתורת כלי ופנים חדשות באו לכאן, ה"נ כשניקב הכלי של הגוי בטל מתורת כלי, והישראל עשאו מחדש ואין כאן טומאת כלי הגוי.

ביאורים והערות

דינא הוסיף הט"ז דאף בציור של המרדכי שהמתכת של הגוי סתמה את הנקב אין לחייב טבילה בברכה, כיון שדין זה נובע מהא דהכל הולך אחר המעמיד, ולעיל סעיף ז [ט"ז ס"ק ט] הובאה מחלוקת אי קיי"ל הכי. אמנם לפי הש"ך והגר"א המחייבים טבילה משום שותפות הגוי [ולא אזלי בתר רובא כהט"ז] גם באופן זה צריך טבילה.

43. וכמו שכתבו תוס' איפכא, במתכת של ישראל והאומן נכרי הַשֵּׁם הישראל נקרא עליו.

44. אמנם הד"מ [ס"ק ט] הביא מהאו"ה שטובל בלי ברכה, וכנראה גרס כן.

45. ולכאורה צ"ע דאף את"ל דאומן קונה בשבח כלי, מ"מ גם הנכרי שותף בכלי שהרי המתכת שלו, והישראל אינו אלא אומן שלו, ונתבאר לעיל [בסמוך] שכלי שנכרי וישראל שותפים בו וקנאו ישראל טעון טבילה בברכה, וכן הקשו הפר"ח והגר"א. וצ"ל דכיון שהאומן הישראל הוא המעמיד את הכלי, לכן מספקא לן שמא לפי הריצב"א נקרא הכלי על שמו בלבד, ולא חשיב הנכרי אף כשותף, והיינו דהכל הולך אחר המעמיד הוי כאילו שם הכלי על המעמיד לבדו.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה בט"ז [ס"ק יג] מפורש דלא כהחכמ"א, עיי"ש שכתב דפשוט שאם ישראל קנה כלי מגוי ויש בו נקב, והישראל מתקנו במחכת שלו, עדיין חייב בטבילה מצד הגוי.

אמנם להלכה מקובל להורות כהחכמ"א, וכן כתב הגרי"ש אלישיב שליט"א בקובץ תשובות [ח"א סי' ג] שאם קנה כלי חשמלי שא"א לטובלו, יתנהו לאומן ישראל שיפרק ממנו חלק ויחזור וירכיבנו, ובזה חשיב כאילו עשאו ישראל.[46]

ובשו"ת שבט הלוי [ח"י סי' קכח] הסכים לדברי השואל[47] שתמה על הוראת החכמת אדם, דהא כל עיקר מש"כ המהר"ם דאם הנכרי תיקן את הנקב הוי ככלי שעשאו נכרי דפנים חדשות באו לכאן, הרי זה מבוסס על טענת הריצב"א דהכל הולך אחר המעמיד, וכיון שהרא"ש הביא מחלוקת בדין זה אם אמרינן דהכל הולך אחר המעמיד, איך אפשר להקל ולפטור מטבילה.[48]

<u>סעיף יא</u>

<u>ישראל שמכר כלי לנכרי וחזר וקנה ממנו</u>

בתום' [ע"ז דף עה:] וברא"ש [שם סי' לה] כתבו בפשיטות שחייב בטבילה, דכיון שקנאו הנכרי בקנין גמור וחל שמו על הכלי חלה טומאת הגויים, וכשחוזר ישראל וקונהו צריך לטובלו.

<u>כלים שנמכרו לגוי במכירת חמץ</u>

א] כתבו כמה מגדולי האחרונים שאם במכירת חמץ נמכרו הכלים לגוי צריכים הם טבילה אחר הפסח. כן הביאו בשם קונטרס מכירת חמץ של הסמ"ע, וכן כתב בשו"ת שיבת ציון [סי' יא בשם אביו הנוב"י], ובחכמת אדם [כלל עג דין ג]. והגר"ח מוולוז'ין כתב שהיה פשוט לו מנעוריו ושוב שמע כן מהגר"א [הובא בספר הצדיק רי"ז מסלנט]. וכן כתב בשו"ת חתם סופר [או"ח סי' קטז] ובקיצור שולחן ערוך [סי' קיד ס"ב], וכן כתב החזו"א בספר אמונה ובטחון [פרק ג].

ב] ויש מהאחרונים שפטרו מטבילה, כן כתב הגר"ש קלוגר [בשו"ת טוב טעם ודעת מהדו"ג ח"ב סי' כג], וכן כתב בערוך השולחן [סעיף נב], וטעמם משום שהמכירה אינה אלא הערמה בעלמא.[49]

וכתב בקונטרס הסמ"ע, וכן החת"ס [בשם רבו הר"נ אדלר] שלא למכור לגוי את הכלים רק את החמץ הבלוע בהם. [והחזו"א לא חשש לחמץ הבלוע, והורה למכור רק את החמץ הדבוק בכלים].

ביאורים והערות

46. ומסתבר דמיירי בפירוק והרכבה שהם מעשה אומן ואין הדיוט יכול לעשותו [או עכ"פ בפירוק חלקים שלעולם אין רגילים לפרקן דהוי כעין שבירת הכלי], דאל"כ גם בדיני קבלת טומאה אין פירוק בכלי מפריח את הטומאה ממנו וכגון במטה שנטמאה, דאין פירוקה מטהר אותה, עיין כלים [פי"ח מ"ט].

47. הגרמ"ש קליין שליט"א.

48. ולכאורה נראה שהחכמ"א פירש דמה שהוצרך הריצב"א לסברא דהכל הולך אחר המעמיד הוא בנסכא של ישראל, והנכרי הוא רק אומן, שתוס' כתבו לפטור מטבילה הואיל ושם הישראל עליו, ובזה נקט הריצב"א דכיון שהכל הולך אחר המעמיד חשבינן ליה כאילו הנכרי הוא הבעלים. אבל בעלמא כשלא שייכת הך סברא דתוס' כגון שישראל קנה מנכרי כלי מנוקב, בזה סובר מהר"ם כסברא פשוטה דכלי מנוקב לאו כלי הוא כלל, והוי כאילו קנה מתכת מהגוי ועשאה כלי דפטור מטבילה, ומודו בזה כו"ע אף אלו שאינם סוברים דהכל הולך אחר המעמיד. וה"ה אם קנה כלי שלם מגוי וניקבו נקב המטהר, או פירק ממנו חלק באופן שבטל ממנו תורת כלי, ה"ז ככלי שעשאו ישראל לגמרי ופטור מטבילה.

49. טעמו של הערוך השולחן הוא מפני שעושין מכירה זו לחומרא בעלמא, ומדינא אין עוברים על הכלים בבל יראה, והכל יודעים שאחר הפסח יוחזרו להישראל ולא נקרא שם הגוי עליו, וכתב שכמדומה שכן המנהג פשוט.

ומשמע מסתימת דברי הראשונים והשו"ע, וכן מסתימת דברי כל האחרונים שחייבו טבילה בכלים שנמכרו עם החמץ, שדין זה נאמר גם בכלים שלא היו מתחילה בבעלות גוי אלא נעשו ע"י ישראל, דמ"מ משעה שמכרם לגוי חל שמו עליהם וכשחזר ישראל וקנאם נתחייבו בטבילה בברכה.[50]

<u>ישראל שמשכן כלי לגוי וחזר ופדאו ממנו</u>

כתבו התוס' [ע"ז דף עה: ד"ה אי] והרא"ש [שם סי' לה] דאם ישראל משכן כלי לגוי וחזר ופדאו ממנו אינו צריך טבילה, וביארו התוס' דגם להך צד שמשכנתא כזביני וישראל שלקח כלי במשכנתא מגוי צריך טבילה, מ"מ בכה"ג שהישראל משכן כלי לגוי פשוט דפטור, דלענין זה פשוט דלא הוי כזביני. והאחרונים נתקשו בטעם הדבר וכתבו בזה כמה דינים:

א. המהרש"א כתב דהך צד דמשכנתא כזביני אינו מדינא אלא רק דנראה כשלו שמא ישתקע בידו, ולכן כאשר נכרי משכן כלי לישראל והנידון על חיוב הטבילה הוא בזמן שהכלי עדיין ממושכן בידו, אמרינן דמיחזי כשלו, אולי ישתקע בידו. אך בישראל שמשכן כלי לגוי וחזר ופדאו הנידון על חיוב הטבילה הוא אחרי שכבר נפדה המשכון וחזר לישראל, ותו לא אמרינן שהיה נראה כשיך לגוי.[51]

ב. הט"ז [ס"ק יד] והקרני ראם [על המהרש"א הנ"ל] כתבו חילוק אחר, דקיי"ל דנכרי מישראל לא קני משכון, משא"כ ישראל מנכרי שנחלקו בזה תנאים. והגר"א [ס"ק ל] דחה טעם זה, דהא קיי"ל דגם ישראל מנכרי לא קני משכון, כמבואר ברא"ש [פסחים לא:] ובשו"ע [או"ח סי תמא], והך צד דמשכנתא כזביני אינו משום הקנין, אלא שלענין טבילת כלי מדין אינו תלוי בקנין אלא באם הכלי חלוט בידו.

ג. הגר"א [ס"ק ל] כתב לגבי קניית הישראל מהגוי, יש צד בגמ' דסגי במשכנתא שיתכן שתיחלט בידו, משא"כ כשמשכן ישראל כלי לנכרי, שבעלות הנכרי צריך שתהא גמורה ולא סגי כלל בבעלות דמשכנתא.[52]

<u>משכן ישראל כלי לנכרי ודעתו לשקעו ונמלך ופדאו</u>

כתבו הט"ז [ס"ק יד] והש"ך [כה] בשם האו"ה [כלל נח דין צא] דאם בזמן שהיה הכלי ממושכן ביד הישראל נתייאש הישראל מלפדותו, מ"מ לא נתחייב הכלי בטבילה, והטעם משום דסו"ס שמו של הישראל עליו.

אמנם הביאו בשם הרש"ל שאם מתחלה בזמן שמשכן הישראל את הכלי לגוי נתכוין לשקעו בידו, חייב בטבילה.

וכתב החכמת אדם [כלל עג דין ג] הטעם משום שאז מתחילה הוי כמוכרו לגוי.

והפרי חדש נקט שגם בדעתו לשקעו ביד הגוי מתחילה א"צ טבילה. וכתב בספר בית לחם יהודה ובספר טהרת ישראל לחוש לדברי הפר"ח ולא לברך על טבילתו.

ביאורים והערות

50. ובשו"ת אג"מ [יורה דעה חלק ג סימן כא] האריך לדון שמא לא נתחייבו בטבילה אלא כמעשה כלי מדין שנוצרו מתחילה ביד הגוי, ולא באופן שישראל עשה את הכלים ומכרם לגוי, ומסיק לטובלן בלא ברכה.

51. עיין לעיל [סעיף ט] שברשב"א ובר"ן ובספר איסור והיתר מבואר דהך צד דמשכנתא כזביני מחייב טבילה מן התורה, וזה דלא כדברי המהרש"א הנ"ל שהחיוב רק משום דנראה כשלו.

52. לכאורה טעמו של הגר"א הוא דבעלות הגוי היא העדר קדושה, ולכן כלי שמשכן הגוי לישראל נכנס במקצת לקדושה, ולכן אף שעיקר הבעלות של הכלי היא של הגוי, אין בעלותו זו גורעת ממקצת הקדושה שנכנס לה בכלי בהיותו ממושכן לישראל, אך כלי שהוא בבעלות ישראל ושמו וקדושתו עליו, אינו נגרע משמו ומקדושתו בזה שנכנס במקצת לרשות הגוי, ואין חיוב טבילה עד שיעבור לגמרי לבעלות הגוי דאז נסתלק לגמרי שם הישראל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ישראל ונכרי שקנו כלי מנכרי בשותפות

כתב הרמ"א דישראל ונכרי שקנו כלי מנכרי בשותפות פטור הישראל מלטבלו. מקור הדין הוא באיסור והיתר [כלל נח סוף דין צא], וכתב הטעם דטבילה זו אינה מועילה להוציא מטומאת הגוי כיון שעדיין שם נכרי ושותפותו בכלי.[53]

ופשוט דאם מעתה יקנה הישראל את חלק הגוי יתחייב עכשיו בטבילה, דמעתה כל הכלי בקדושת ישראל.

כלי של ישראל שמכר חלק ממנו לנכרי וחזר וקנה ממנו

בש"ך [ס"ק כד] מבואר דאף באופן שמתחילת יצירת הכלי לא היה הגוי בעולם יחיד רק שותף עם הישראל, הרי הוא כשאר כלי של שותפות ישראל ונכרי דפטור מטבילה, משום שעדיין שם הגוי עליו. ומשמע דאם יקנהו הישראל ממנו חייב טבילה בברכה, וכן כתב הפר"ח [ס"ק לא] והגר"א [ס"ק כז].[54]

ישראל שנגזל ממנו כלי ע"י השר או ע"י אדם אחר

כתב בספר איסור והיתר [כלל נח דין צב] דאם השר אנס כלי כסף מישראל והחזירו לאחר זמן אפילו בחנם צריך טבילה, כמבואר בגמרא [פרק חלק] שממונו של ישראל הנופל ביד נכרי כאילו נפל לאור. ועיין ש"ך [ס"ק כז] שהביא את לשון הלבוש שכתב הטעם משום שבודאי נתייאש ממנו הישראל והו"ל נשתקע ביד גוי, אבל אם לא נתייאש מהן א"צ טבילה.
ואם הגזלן אינו שר ומושל כתב בהגהה לאיסור והיתר שאפילו אם נתייאש הישראל ממנו ה"ז פטור מטבילה, דכיון שהגזלן לא היה רשאי להחזיק הכלי בפרסום לא חל שמו עליו וא"צ טבילה, [והובא בד"מ ס"ק יא].

סעיף יב

מקור החיוב להטביל יד הכלי הוא במשנה מקואות [פ"י מ"ה], ולענין יד ארוכה שעתיד לקוצצה עיין בסי' רכ [ס"ט] דדי להטביל עד מקום המידה הרצויה של היד, ועיי"ש מה שנתבאר בטעם הא דאינו צריך להכנים את כל היד אל המקוה.[55]

ביאורים והערות

53. ולכאורה אין כוונת האו"ה לומר, רק דנהי שהיה חייב בטבילה מצד חלק הישראל, מ"מ אין טבילה זו מועילה משום חלק הגוי, והוי כאילו צריך טבילה ואין לו תקנה [דע"ז הקשה הד"מ דא"כ יאסר להשתמש בו ולמה פטרוהו מטבילה], אלא כוונתו דסברא הוא שהתורה לא חייבה בכה"ג טבילה כלל כיון שלא נכנס הכלי לרשות ישראל לגמרי אלא חציו אגוד בטומאת הגוי.

54. עיי"ש בגר"א שהביא מדברי התוס' [דף עה:] דמשמע שאם אומן היה קונה בשבח כלי היה חייב בטבילה כשלקחו ממנו, אף שמעולם לא היה הכלי בבעלות גמורה של גוי רק בשותפותו.
וכתב בשו"ת חלקת יעקב [ח"ב סי' עה] דמ"מ ישראל שיש לו חברה וקנה כלים מנכרים חייב בטבילה אף שיש גם לנכרים קצת מניות בחברה, דמלבד זה שיש מהאחרונים שנקטו שבעלות של מניות אינו בעלות אף לחומרא ואין ישראל עובר בזה על חמץ השייך לחברה, עיין שו"ת מלמד להועיל ח"א סי' צא], גם לא מסתבר שמשום מעט מניות שיש לגוי ייחשב שם גוי על הכלי ויהא פטור מטבילה.

55. עיין שו"ת אג"מ [יו"ד ח"א סי' נז] בענין מיחם חשמלי שכתב דיש לדון אותו כשני כלים מחוברים, כאילו חיבר כירה חשמלית לבית הקיבול שבו המים, וכתב דחובת הטבילה חלה רק על בית הקיבול הזה, ולא על החלק של הכירה החשמלית, ומעתה יכול להטביל את הכלי באופן שהמים יגיעו רק עד סוף בית הקיבול ולא יכסו כלל את החלק שבו נמצא גוף החימום החשמלי, ואף שאין המים מקיפין באופן זה את כל הכלי, מ"מ דמי לידות הכלים שעתיד לקוצצם שלדעת רוב הראשונים די בטובל עד מקום המידה [ואין כאן חציצה משום דהוי בית הסתרים דכלים, (וכמ"ש הר"ש והרא"ש פ"י דמקואות)], והחזו"א [מקואות קמא סי' י ס"ק א] תמה על פסק הר"ש והרא"ש והשו"ע [ס"ט הנ"ל].
[ובגוף הא שנקט בשו"ת אג"מ הנ"ל דבמיחם חשמלי דיינינן ליה כשני כלים ורק בית הקיבול צריך טבילה, עיין בשו"ת מנחת יצחק [ח"ב סי' עב] שנקט שהכל כלי אחד וכולו צריך טבילה.

וכתב בדרכי תשובה [אות צו] בשם בעל הדעת קדושים [האשל אברהם מבוטשאטש] שגם אם היד עשוייה מחומר שאינו טעון טבילה, מ"מ טעונה טבילה עם הכלי, וצריך שהמים יקיפו את כולה ושלא תהא בה חציצה.

עיין פמ"ג [או"ח א"א סוף סימן תנב] שכתב דאם יש כף של ישראל וגוי תיקן לה בית יד, או סכין שגוי תיקן לה קת, צ"ע אם מחוייב בטבילה, וטובלו בלי ברכה, וציין לסי' קכ [ס"ז] והובא בדרכי תשובה [אות צה].[56]

סעיף יג

מקור הדין שצריך להעביר את החלודה קודם הטבילה הוא במרדכי [ע"ז סי' תתנט] בשם האו"ז [פסקי ע"ז סי' רצא], והביאו כן בשם הספרי שנאמר "אך את הזהב" שצריך להעביר את החלודה.[57]

וכתב בספר איסור והיתר [כלל נח דין צג] דלכתחילה צריך להעביר כל חציצה אף במיעוט שאינו מקפיד, והביאו החכמת אדם [כלל עג דין יד], ורק כשא"א להעביר מקילין בעיקר הדין שאינו חוצץ.

סעיף יד

מקור הדין בתרומת הדשן [סי קנז] שהובא בב"י, עי"ש שכתב שהטעם דאינו נאמן הוא משום דטבילת כלים הוא מדאורייתא, ונקט התה"ד דקטן אינו נאמן בדאורייתא אף שבידו לטבול.[58]

<u>נאמנות קטן בטבילת כלי זכוכית</u>

הפוסקים נחלקו אם יש לקטן נאמנות בטבילת כלי זכוכית:

א] בהגהת רע"א דייק מלשון התה"ד שרק בדאורייתא אין קטן נאמן, אך בדרבנן הוא נאמן בדבר שבידו, [וכמבואר גם בתוס' פסחים דף ד: ד"ה הימנוהו], וכמו שהאמינוהו על בדיקת חמץ, וכמבואר במג"א ובא"ר ובמשנ"ב [סי' תלז ס"ק יז].[59]

אמנם כתב רע"א דלפי תוס' בעירובין [דף לא: ד"ה כאן] רק בכלי של הקטן עצמו האמינוהו חכמים, משום שטבילה זו מוטלת עליו, ולא במה שהוא עושה עבור אחרים, ולפי"ז לא יכול הקטן לטבול כלים של אחרים.

ב] החכמת אדם [כלל עב דין טז במוסגר] כתב שמסתימת לשון השו"ע דקטן אינו נאמן על טבילת כלים משמע שגם בכלי

ביאורים והערות

56. אם טבל את הכלי כשהבית יד היה מפורק ואח"כ הרכיבו יש לעיין אם מעתה מחוייב הכלי שוב בטבילה.

57. והגר"א [ס"ק לד] ציין גם להרא"ש [פ"ב דפסחים סי' ז'], וקצ"ע דהרא"ש הביא דרשה זו לענין הגעלת כלים דצריך להעביר החלודה שמא יש איסור בלוע תחתיה והכלי לא יפלוט או שמא יש איסור בעין, אך באו"ז ובמרדכי איירי לענין טבילת הכלי.

58. וכן מדוייק בלשון תוס' [פסחים דף ד: ד"ה הימנוהו], גבי הא דמבואר בגמ' דנשים ועבדים וקטנים נאמנים על בדיקת חמץ משום שחיוב הבדיקה הוא רק מדרבנן, והקשו תוס' וז"ל ואע"ג דבכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים ולעבדים ואפילו מדאורייתא עכ"ל, ומדלא נקטו קטנים משמע שקטנים אינם נאמנים בדאורייתא אף בדבר שהוא בידם.

59. ועיין משנ"ב [שם] שהביא את דברי הא"ר ומשמעות המג"א והגר"א [יו"ד סי' קכז סוס"ק לב], שאף כשהוחזק ודאי חמץ בבית נאמן הקטן לומר שביער אותו, ודלא כהחק יעקב שהחמיר בזה משום שחשש למש"כ הרמ"א [יו"ד סי' קכז סוף ס"ו ס"ג] שקטן נאמן רק בדרבנן ולא אתחזק איסורא כגון בדיקת חמץ. ותמה המג"א [סי תלז ס"ק ח] דהא בית שאינו בדוק מיקרי איתחזק איסורא, וכתב הח"י ליישב דכוונת הרמ"א לחלק בין בית שלא נבדק שהוא בחזקת שאינו בדוק שבזה מבואר בגמ' דקטן נאמן, לבין בית שמוחזק שיש בו ודאי חמץ, שבזה אינו נאמן.

קנין הלכה

מראי מקומות

זכוכית אינו נאמן.[60] גם הפמ"ג [או"ח סי תנא מ"ז ס"ק ו] נטה די"ל כן ע"פ הרמ"א [יו"ד סוס"י קכז] דבאיתחזק איסורא אין קטן נאמן אף בדרבנן.[61]

<u>קטן הטובל כלי והגדול רואהו</u>

כתב בתה"ד [סי' רנז] והביאו הרמ"א, דאם הקטן טובל את הכלי והגדול רואהו הרי זו טבילה כשירה.

והנה בתה"ד כתב בזה שני טעמים:

א] אף להסוברים שנדה צריכה כוונה להטהר [עיין בזה בשו"ע וברמ"א יו"ד סי' קצח סמ"ח], מ"מ יכול הגדול ללמדו לכוין לטהר כמבואר בתוס' [חולין דף יב: ד"ה ותיבעי].

ב] כיון שטבילה זו אינה מטומאה לטהרה ואין הכלי אוסר מה שבא לתוכו, מנלן דבעי כוונה.

והרמ"א שפסק בסתמא דמהניא טבילתו לפני גדול, ולא הצריך שהגדול ילמדנו לטבול ע"מ לטהר, נקט כטעם השני של התה"ד שטבילה זו אינה צריכה כוונה כלל, וכן כתב הש"ך [להלן ס"ק כח].[62]

<u>סעיף טו</u>

מקור הדין שגוי כשר לטבילה הוא בתשובת הרשב"א המובאת בב"י. והנה הרשב"א כתב דעיקר טעם כשרותו של גוי לטבילה הוא משום דגם טבילת נדה לא בעיא כוונה, וכפי שסובר רב בגמ' חולין [דף לא], משום דחולין לא בעי כוונה.[63] אמנם כתב הש"ך דלהלכה נקטינן דאף לפוסקים כריו"ח דנדה בעי כוונה בטבילה, מ"מ בטבילת כלים יש להקל טפי דלא בעי כוונה, וכפי שנתבאר בסעיף הקודם.

וכתב הש"ך דלפי"ז כלים שנפלו מעצמם למקוה הוטבלו בזה, ותו אין צריכים טבילה.[64]

וכתב הרשב"א בתשובה דה"ה אם ישראל טבל כלי של אחר בלי רשותו עלתה לו טבילה, דטבילת כלים אינה צריכה כוונה ולא מינוי שליחות.

ביאורים והערות

60. והקשה החכמת אדם דבאו"ח [סי' תלז] האמינוהו על בדיקת חמץ, וחזינן דעכ"פ בדרבנן נאמן הקטן במידי דבידו והניח בצ"ע. ובעיקר הא דנקט התה"ד בפשיטות דאין קטן נאמן בדאורייתא אף במידי דבידו כדמשמע בתוס' פסחים [דף ד:], יש להעיר דהש"ך [יו"ד סי' קכז סוס"ק לא] הביא דברי הריב"ש [סי' רמה] שכתב דקטן נאמן לשמור טהרות שבידו, ומשמע שבדבר שבידו יש לו נאמנות גמורה אף בדאורייתא, [ואולי הך בידו שהביא הריב"ש מהגמרא סוכה (דף מב.] הוי דין אחר, דנאמן הקטן לשמור טהרות המופקדות בידו ולומר שלא נטמאו, אך לא מצינו שיהא נאמן לומר שעשה פעולה כגון שחיטה או טבילת כלים משום שבידו לעשותם]. ועוד יש להביא את דברי הגר"א [יו"ד שם ס"ק לב] שכתב וז"ל בדבר שבידם לתקנו אפילו אשה וקטן נאמנים אפילו בדאורייתא וכו'. ועיין חכמת אדם [כלל עב סעיף טז] שכתב שתי דיעות בזה, אי קטן נאמן בדאורייתא במידי דבידו.

61. וצ"ע דבשעה"צ [סי' תלז ס"ק כב] כתב שגם הפמ"ג מצדד שקטן נאמן על בדיקת חמץ אף כשהוחזק ודאי חמץ בבית.

62. ובזה יישב הש"ך גם דעת הרשב"א שפסק בחולין [דף לא:] כריו"ח דנדה צריכה כוונה להטהר, ואילו לענין טבילת כלים פסק הרשב"א בתשובה דמהני טבילת גוי, כיון שטבילה זו אינה צריכה כוונה, וחזינן שגם הרשב"א היקל בטבילת כלים טפי מבטבילת נדה.

63. וסותר בזה הרשב"א דברי עצמו בחולין [דף לא:] שפסק כריו"ח דנדה בעיא כוונה לטבילה.

64. וזה דלא כהב"ח שהחמיר שלא לטבול ע"י גוי כפי שהחמיר הרמ"א [בסי' קצח סמ"ח] כהסוברים שטבילת נדה בעיא כוונה, ולכן בנפלו כלים למים החמיר הב"ח לטבול שנית בלי ברכה.

קנין הלכה

מראי מקומות

ברכה על טבילת הגוי

כתב הט"ז [ס"ק יז] דאין הישראל יכול לברך על טבילת הגוי כיון שהוא עצמו אינו עושה מעשה, וכן כתב גם הבית מאיר. והפר"ח [ס"ק מ] כתב שיברך הישראל.[65]

והוסיף הט"ז דאם יש כמה כלים לטבול יטבול הישראל כלי אחד בברכה ואת שאר הכלים יטבול הגוי, ובאופן זה יש להתיר לכתחילה.[66]

סעיף טז

הראשונים נחלקו אם מותר לטבול כלים בשבת, דעת הרי"ף דמותר ודעת הרא"ש דאסור.[67] ולהלכה הביא השו"ע [או"ח סי' שכג ס"ז] את שתי הדיעות, וסיים וירא שמים יצא את כולם ויתן הכלי לגוי וכו', ומשמע שנקט שמעיקר הדין אין בזה איסור. אך הד"מ הביא את דעת האוסרים, וכן בשאגת אריה [סי' נו] נקט כדעת האוסרים.

כתב הפמ"ג [הובא במשנ"ב סי' שכג ס"ק לג] דהרא"ש אסר גם טבילת כלי זכוכית.[68]

הקנאת הכלי לנכרי

המקור לעצה זו של הערמה ע"י הקנאת הכלי לנכרי הוא במרדכי [פ"ב ביצה סי' תרעז]. ואף שבעלמא אסור ליתן מתנה בשבת, מ"מ הכא הקלו לצורך שבת, כן כתב המג"א [סי' שו ס"ק טו] והמשנ"ב [סי' שכג ס"ק לד].

כתב הט"ז [ס"ק יח] שההיתר להקנות לנכרי ולחזור ולשאול ממנו הוא רק לפי שעה ולא לעולם, דא"כ נמצא שהכלי נשתקע ביד הישראל והוי כלקוח בידו.

ועיין לעיל [סעיף ט] שהבאנו שבספר כנסת הגדולה בשם מהר"י זאבי נתן עצה זו לגבי יורות גדולות, ומשמע שעשו כן לעולם, והובא בהגהות רע"א.

והמשנ"ב [סי' שכג ס"ק לה] הביא את דברי הט"ז.[69]

ביאורים והערות

65. עיין או"ח [סי' רסג במג"א ס"ק ח] שהביא דברי מהר"ש בשם מהר"ם שאם היתה חופה וחששו שיתאחרו עד אחרי השקיעה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת קודם החופה, תדליק קודם החופה ותברך אחר החופה על הנרות הדלוקים, או שתאמר לגוי להדליק אחרי החופה והיא תברך, והמג"א תמה איך תברך על הדלקת הגוי. וכן הביא שם המשנ"ב [ס"ק כא] שהאחרונים נקטו דלא שייך לברך על הדלקתו של הגוי, ודעת הדה"ח שאפילו אם שלחו ישראל להדליק לא יברך המשלח אלא השליח.

66. ולכאורה צ"ע דנהי שהאדם בירך, מ"מ הכלים שנטבלו ע"י הגוי הוטבלו בלי ברכה, ולמה התיר הט"ז לכתחילה.

67. עיין ביה"ל [סי שכג ס"ז ד"ה מותר] שביאר שהרי"ף והרא"ש נחלקו בטעם הא דאסור לטבול כלים טמאים בשבת, דבגמ' [ביצה דף יח] נאמרו בזה ארבעה טעמים, אשר חלק מהם אינו שייך בטבילת כלים, והרי"ף פסק כטעמים אלו ולכן התיר לטבול בשבת כלים שנקנו מן הנכרי, והרא"ש פסק כטעמים האחרים, והם שייכים גם בטבילת כלים [שמא יעבירנו ד"א בר"ה, מיחזי כמתקן].

68. החידוש בזה הוא שבגמ' ביצה [דף יח] איתא דמותר לטבול כלים הטמאים רק בטומאה דרבנן, ומ"מ לענין טבילת כלים חדשים לא הקלו אף בכלי זכוכית, דבכלים טמאים אין התיקון כ"כ חשוב כיון שאפשר לאכול בהם אוכלים טמאים, ולכן אסרו רק בטומאה דאורייתא, משא"כ לענין טבילת כלים חדשים שאסור להשתמש בהם בכל גווני, ולכן יש בזה תיקון חשוב ואסרו משום דמיחזי כמתקן.

69. ועיין לעיל [ס"ט] שכתבנו שמסתבר שכוונת הט"ז להתיר רק שאילה לפי שעה, אך אם ישאלנו מתחילה לעולם לכאורה כבר מתחילה נשתקע בידו. אמנם אם שאל את הכלי בסתמא, מסתבר שגם זה היקל הט"ז בכל הזמן שהאדם אנוס מלטבול, דאז עדיין לא הוי כשנשתקע בידו, משא"כ אם עברה השבת אם עדיין ישאר הכלי בידו הוי כנשתקע.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>הקנאת הכלי לישראל אחר</u>

כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון אות קלו] דמזה שלא נתנו עצה להקנות את הכלי לישראל אחר ולחזור ולשאול ממנו, מתבאר שהישראל האחר שיקנה את הכלי יהא מחוייב בטבילה, אף שהוא עצמו לא משתמש כלל בכלי רק משאילו לאחר לצרכי סעודה, ולמד מזה דה"נ כל מי שיש בידו כלים אשר הוא משאילן או משכירן לאחרים לסעודה מחוייב בטבילה.

<u>הפקרת הכלי</u>

עוד כתב שם המהרי"ל דיסקין שמזה שלא נתנו עצה להפקיר את הכלי וליטלו ולהשתמש בו בכוונה שלא לקנותו מן ההפקר, חזינן שבאופן זה לא פקע חיוב הבעלים ממנו.

<u>טבילת הכלי בשבת בדרך הערמה</u>

הרמ"א [או"ח סי' שכג ס"ז] כתב עצה נוספת למי ששכח לטבול הכלי לפני שבת, והיינו שימלא בכלי זה מים מן המקוה ע"מ להשתמש בהם [לשתייה או שאר צורך כגון רחיצה], ותוך כדי מילויו יוטבל הכלי, ובכה"ג לא מיחזי כמתקן.

<u>ברכה על טבילה הנעשית בהערמה</u>

כתב המג"א [סי' שכג ס"ק יג] דנראה שלא יברך על הטבילה, שאם יברך א"כ מוכח שעושה כן לשם מצות טבילה ומיחזי כמתקן, והביאו המשנ"ב [ס"ק לו].[70] וכתב המשנ"ב דא"כ פשוט שאין לעשות עצה זו אלא אם אין לו כלי אחר והוא נצרך לזה בשבת, שאל"כ אין לעשות כן לכתחילה דמפסיד הברכה, [וכדקיי"ל דערום לא יתרום לכתחילה משום שאינו יכול לברך].

ביאורים והערות

עוד יש להוסיף דלכאורה כוונת הט"ז דכיון שכאשר שואל עולמית הוי כנשתקע בידו וצריך טבילה, לכן אחר השבת יטול את הכלי בחזרה מהנכרי ויקנהו בקנין גמור ויטבלנו. אך הפר"ח כתב שכאשר ישתקע הכלי בידו יטבלנו.

70. ועיין ביה"ל [סי' שכג ס"ז ד"ה ימלאנו] שהקשה על המג"א, דא"כ נמצא שההיתר של אדם טמא לטבול בשבת אשר הוא משום דמיחזי כמיקר, לא ייאמר אלא בטובל בלי ברכה, ולא שמענו שאחד מהפוסקים יחייב אשה נדה לטבול בלי ברכה. ומצא שהקשה כן הישועות יעקב, ותירץ דנדה מברכת אחר הטבילה ולכן אין הברכה גורעת במיחזי כמיקר. ועיי"ש בביה"ל מה שהעיר בזה, ושוב מצא [הביה"ל] שבתוס' יבמות [דף מו:] מוכח כדברי המג"א, שהוכחה חיצונית גורעת במיחזי כמיקר, דכתבו תוס' שאין גר טובל בשבת משום שצריך שיעמדו ת"ח לידו ויזהירו אותו על המצוות, וזה מוכיח שאינו כמיקר, ומבואר כהמג"א. ומאידך מצא הביה"ל שהרמב"ם כתב טעם אחר בהא דאין גר טובל בשבת [משום דצריך בית דין ומיחזי כדין, ואסור לדון בשבת], ומוכח דס"ל שהוכחה חיצונית אינה גורעת במיחזי כמיקר. ומ"מ לענין מעשה כתב הביה"ל שאין לברך, משום דברי המג"א הנ"ל אשר יש להם סיוע מתוס' ביבמות.

קנין הלכה

מראי מקומות

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש אדר תשפ"ג
יו"ד דיני טבילת כלים סי' קכ
מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

<u>סעיף א</u>

א. כלים דלהלן הנקנים מן העכו"ם, אלו מהן צריכים טבילה, בברכה או בלא ברכה;
1) כלי מתכות?
2) כלי זכוכית?
3) כלים המצופים באבר מבפנים או מבחוץ?
4) כלים המצופים זכוכית?
5) יורות גדולות שמבשלין בו שכר?

ב. 1) מה טעם דוקא כלי סעודה צריכים טבילה?
2) מה טעם הטבילה?
3) מנלן דכלי זכוכית טעונים טבילה?
4) כלי פורצלן האם צריכים טבילה, ומה הטעם?

ג. 1) מנלן דכלי עכו"ם צריכים טבילה?
2) כשטובלן במעיין האם בעינן מ' סאה, ומנלן?

ד. 1) האם מועיל להטביל חצי כלי ואח"כ החצי השני?
2) מה הנפק"מ בין הגעלה לטבילה בדין זה?
3) האם אפשר להטביל כלי מתכות או זכוכית בשלג או בבאר מים?

<u>סעיף ב</u>

ה. 1) באיזה אופן צריך לאחוז את הכלי בשעה שמטבילו, רפוי לגמרי, דיבוק בינוני, מהודק, ומה הטעם?
2) אם לחלח ידו במים קודם, האם מהני גם כשידו מהודק לכלי?

ו. 1) הבא להטביל כלי זכוכית מלא מים בכלי מלא מים, באיזה אופן צריך להטבילו ומה הטעם?
2) באר שיטות הראשונים אם אמרינן כובדו של כלי מפסיק?

ז. כשמלחלח ידו במים - אין צריך שיהיה הכלי רפוי בידו;
1) האם דוקא כשלחלח במי המקוה או אף במים תלושים?
2) האם דבר זה דומה למה שכתב המרדכי בחובת הזהירות בכובדו של כלי, ואמאי?

<u>סעיף ג</u>

ח. 1) מהו נוסח הברכה שמברכין כשמטבילין כלי או כלים?
2) האם מזכירין בברכה כלי מתכות או כלי סעודה?
3) מאי שנא מברכת נר חנוכה וכסוי הדם בעפר?

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>סעיף ד</u>

ט. טריפיד"ש או פדיליא"ש האם טעונות טבילה, ומה הטעם?

<u>סעיף ה</u>

י. 1) סכין של שחיטה האם צריך טבילה, ומה הטעם?
2) סכין שמפשיטין בו האם צריך טבילה, ומה הטעם?
3) מספריים שגוזזין בו ירק, האם חשיב כלי סעודה?
4) סכין של קצבים, האם חשיב כלי סעודה?

יא. כלים דלהלן, האם צריכים טבילה, ומה הטעם?
1) הברזלים שמתקנים בהם המצות?
2) הבלע"ך שמניחים עליהם המצות?
3) מחטים שתופרים בו העופות?
4) מקדח שמנקבים בו ברזות החביות?
5) מגרדת שעשה עכו"ם?
6) מגרדת שעשה ישראל מבלע"ך שקנה מעכו"ם?
7) כיסוי שכופין על הפת לאפותו או כיסוי קדירה?

<u>סעיף ו</u>

יב. כלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידים אותו, האם צריך טבילה, ומה הטעם?

<u>סעיף ז</u>

יג. כלים דלהלן, העשויים מעץ וכסף יחד, האם צריכים טבילה, בברכה או בלא ברכה, והטעם;
1) כוס של כסף שהוא כוס כהלכתו ומחובר בכלי עץ?
2) כוס של כסף העומד ע"י כלי עץ המקיפו סביב ומחברו?
3) כוס של עץ העומד ע"י כלי כסף המקיפו סביב ומחברו?
4) כלי בתוך כלי - כוס של כסף בתוך כוס של עץ והחיצון נראה מבפנים?

יד. כלים דלהלן, האם צריכים טבילה, ומה הטעם?
1) ריחיים של פלפלין?
2) התחתון המקבל הפלפלין?
3) ריחיים שטוחנים בהם פולי קפה קלויים?

טו. כלים דלהלן, האם צריכים טבילה, ומה הטעם?
1) כלי שעיקרו עץ ומעט ברזל קבוע בו, ואפשר להשתמש בלא הברזל?
2) כלי המתוקן ביתדות ברזל שבלעדיהם אי אפשר להשתמש בכלי?
3) משפך של עץ והשפופרת של ברזל, ומשתמש דרך הברזל?

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ח

טז. 1) השואל או השוכר כלי מעכו"ם, האם צריך להטבילו?
2) קנאו ישראל מעכו"ם כדי לחתוך קלפים, האם צריך להטבילו?
3) קנאו ישראל מעכו"ם כדי לחתוך קלפים, האם מותר להשתמש בו לצרכי סעודה דרך עראי בלא טבילה?
4) קנאו ישראל מעכו"ם כדי לחתוך קלפים, האם מותר להשתמש בו שלא לצרכי סעודה, והטעם?
5) קנאו ישראל מעכו"ם כדי לחתוך קלפים, והשאילו לחבירו, האם צריך טבילה?
6) ומה הדין אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, והטעם?

יז. 1) קנה כלים מעכו"ם לצורך סחורה, האם צריך להטבילו, והטעם?
2) קנה כלים מעכו"ם לצורך סחורה והשאילו לחבירו, האם צריך להטבילו, והטעם?
3) השואל כלים מישראל החנוני לצורך סעודה, האם צריך להטבילו, ובברכה, והטעם?
4) זה שיקנהו אח"כ מהחנוני, האם צריך להטבילו, והטעם?

סעיף ט

יח. עכו"ם שמשכן כלי אצל ישראל, האם טעון טבילה;
1) כשנראה בדעת העכו"ם שרוצה לשקעו?
2) כשאינו יודע אם דעת העכו"ם לשקעו?
3) כשיודע בודאי שאין דעת העכו"ם לשקעו?
4) בכלים שטבילתן רק מדרבנן?

יט. האם מותר להשתמש במשכון של עכו"ם שלא ברשותו, ומה הטעם;
1) כשרוצה לשקעו בידו?
2) כשאינו רוצה לשקעו בידו?

כ. 1) הטביל את המשכון בלא ברכה, ולסוף נשתקע בידו, האם טעון טבילה נוספת, ומה הטעם?
2) אם הוסיף מעות וקנה את המשכון אח"כ, האם טעון טבילה נוספת, ומה הטעם?

סעיף י

כא. 1) באר דעת הטור ודעת הריצב"א אם נתן ישראל חתיכת כסף לאומן עכו"ם לעשות מזה כלי, האם הכלי צריך טבילה, ומה הטעם?
2) ומהי דעתם כשישראל נתן לעכו"ם כלי שבור - מחזיק רביעית או אינו מחזיק - כדי לתקנו, האם צריך טבילה - כשישראל נתן הכסף לתיקון וכשהעכו"ם נתן הכסף?
3) איך פסקו המחבר והרמ"א בגין זה, ואיך היא הכרעת הפוסקים?

כב. 1) אומן ישראל שעשה כלי לעכו"ם ממתכות שנתן לו העכו"ם, ואח"כ קנאו ממנו, האם צריך טבילה, ובברכה?
2) ומה הדין כשהישראל נתן חלק מן המתכות?
3) ומה הדין כשעשאו לעצמו רק שקנה המתכות מן העכו"ם?

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יא

כג. 1) ישראל שמכר כלי לעכו"ם וחזר וקנאו ממנו, האם צריך להטבילו?
2) ישראל שמכר כלים לעכו"ם במכירת חמץ, האם צריך להטבילו אחרי פסח?
3) ישראל שמשכן כלי ביד עכו"ם - אדעתא לפדותו או אדעתא שלא לפדותו - וחזר ופדאו, האם צריך להטבילו?

כד. 1) ישראל ועכו"ם שקנאו כלי בשותפות, האם צריך טבילה?
2) וכשקנה הישראל חלק העכו"ם, האם צריך טבילה?

כה. 1) כלים שנגנבו אן נגזלו מיד ישראל והוחזרו לו, ונתייאש מהן או לא, האם צריכים טבילה?
2) כלים שנלקחו בכפיה ע"י שר או מושל והוחזרו לו, האם צריכים טבילה?
3) מה הנפק"מ בין נגנבו לבין נלקחו ע"י שר או מושל?

סעיף יג

כו. מה הדין אם לא העביר החלודה מהכלי קודם טבילה?

סעיף יד

כז. 1) האם מאמינים לקטן על טבילת כלים, ומה הטעם?
2) ומה הדין בכלי זכוכית שטבילתן רק מדרבנן?
3) ומה הדין אם טבלו לפני גדול?
4) והאם צריך כוונה בטבילת כלים, ומה הטעם?
5) כשהגיע הקטן לבן י"ג שנה, האם צריך לבדוק אם הביא ב"ש - לגבי לטבול כלי זכוכית או כלי מתכות?

סעיף טו

כח. 1) הטביל כלים ע"י עכו"ם האם עלתה להם טבילה, והאם נאמן על הטבילה?
2) האם אפשר לכתחילה להטביל כלים ע"י עכו"ם?
3) האם יש נפק"מ בין טבילת נדה לטבילת כלים לענין כוונה לטהרה?
4) כלים שנפלו למקוה, האם עלתה להם טבילה או שצריך שוב להטבילן?

סעיף טז

כט. 1) שכח ולא הטביל כלי, מה יעשה בשבת?
2) האם עצה זו מועילה לתמיד, או שאחר השבת צריך להטבילו, ובברכה, ומה הטעם?
3) מה יעשה בחול כששכח להטביל ואין לו מקוה?
4) אם עבר ונשתמש בכלי בלא טבילה האם נאסר מה שבתוכו?

ל. 1) בין השמשות של ערב שבת וערב יו"ט, האם מטבילין בו כלי זכוכית או כלי מתכות?
2) בין השמשות של שבת ויו"ט, האם מטבילין בו כלי זכוכית או כלי מתכות, ומה הטעם?